БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ,
АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1955
МАЙ
19
ЧЕТВЕРГ
№ 101 (3295)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чыылдырганы, үлетпүр ажылдакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы (1 арын).

Үлетпүр ажылдакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралынга ССРЭ-ниң Министрлер чөвүлелиниң Даргазы **Н. А. Булганинниң** чугаазы (1—2 арыннар).

Европага тайбыңны хандырарының эрге-ажыктарынга (2 арын).

Тываның ажылчы чоннарының чегиришкини (2 арын).

В. Хирмунский.—Фридрих Шиллер (3 арын).

К. Маады:—Колхозтуң мурнакчы тудугжузу (3 арын).

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР: **Н. Лопсан.**—Чемненикчилерниң негелдезин хандырары чугула. **С. Севен-Ойдуп.**—Колхозтуң төвүн шын шилиир (3 арын).

А. Шатилов.—Делегейде болуп турар чоруктарның дончулалы (4 арын).

Совет офицерлерни австри чазактың шаңнааны (4 арын).

Совет эртемденнерниң төлээлериниң Кыдатта келгенинге (4 арын).

ССРЭ-биле АКШ-тың шыдыраачыларының ам болур ужуражышкыны (4 арын).

Англияда ажыл соксадыышкынныг шимчээшкиннер (4 арын).

Тайбыңның болгаш найыралдың кереэзи

Европага тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту хандырар талазы-биле европа күрүнелериниң чөвүлел хуралы бодунуң ажылын чедиишкинниг дооскан. Чөвүлел хуралдың киржикчилери найырал, кады ажылдажылга болгаш кайы-кайызынга дузалажыр дугайында керээге ат салган болгаш чепсектиг күштерниң каттышкан командылалын тургузар дугайында шиитпирни хүлээп алган.

Чөвүлел хурал болза, тайбың, демократия болгаш социализм лагериниң акы-дуңма улустарының чүректиң ханызындан найыралының болгаш кады ажылдажылгазының илерели болуп турар долу бир эп-сеткилдиң байдалында эрткен. Ооң төөгүлүг ужур-дузазы чүдел дээрге, тайбың дээш демиселге хостуг улустарның күжениишкиннерин ооң улам-на сырый каттыштырганында, Европаның айыыл чок чоруун быжыглаарының хереэнге бурунгаар улуг базымны кылганында болуп турар.

Варшава чөвүлел хуралының шиитпирлериниң амгы үеде делегей байдалынга чедирип турар болгаш моон соңгаар-даа чедирер апаар бүгү-ле таарымчалыг салдарын чедир үнелээри берге. Тайбыңның шынныг хереэ дээш демиселде улустарның кол чөленгижи—тайбыңның, демократияның болгаш социализмниң күчүлүг лагериниң бүгү делегей туруштары улам-на быжыккан. Варшава чөвүлел хуралының киржикчилери күрүнелерниң чорудуп турары болгаш ооң шиитпирлеринде сиңниккен европейжи болгаш бүгү-нийти айыыл чок чорукту быжыглаарының политиказы бүгү улустарның эрге-ажыктарынга тааржып турар.

Варшава чөвүлел хуралының түңнелдери эң чугула ужур-дузалыг, чүге дээрге, Европага тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту хандырар талазы-биле чаа хемчеглер харын париж шериг дугуржулгаларының түңнелинде герман милитаризминиң катап төрүттүнүүшкүнү-биле холбаалыг айыылдың өскениниң үезинде чорутунуп турар: делегейниң ийиги дайыны доозулган соонда он чылдар эрткенде Американың Каттышкан Штаттарының, Англияның болгаш Францияның дузазы-биле Барыын Германия Европада дайын айыылының кол одаа болуп бар чыдар. Ол болза, Совет Эвилелинге болгаш улус демократиязының чурттарынга удур угланган агрессивчи соңгу-атлантика блогунуң, а ол ышкаш барыын-европа шериг эвилелиниң кежигүнү болуп турар.

Парижтиң шериг керээлерин күштүг болдуруп бадылааны-биле холбаалыг бүгү делегей байдалында болган өскерлиишкиннерни Варшава чөвүлел хуралының киржикчилери бүгү талалыг чугаалажып көрген болгаш боттарының айыыл чок чоруун хандырары-биле база Европага тайбыңны деткииринин эрге-ажыктарынга таарыштыр эргежок чугула хемчеглерни алыр деп шиитпирлээн. Ол сорулга-биле Варшава чөвүлел хуралының киржикчилери күрүнелер—Албанияның Улус Республиказының, Болгарияның Улус Республиказының, Венгр Улус Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың, Польша Улус Республиканың, Румын Улус Республиканың, Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң болгаш Чехословак Республиканың аразынга найырал, кады ажылдажылга болгаш кайы-кайызынга дузалажыр дугайында керээни чарганнар. Сес чурттарның керээзин чарганы — Европага болгаш бүгү делегейге тайбыңны камгалап, быжыглаарынче, Европаның айыыл чок чоруун быжыглаарынче угланган төөгүлүг чүүл болур.

Керээниң киржикчилери күрүнелер улустар аразының тайбыңын болгаш айыыл чок чоруун хандырарынга боттарының күштерин моон соңгаар-даа бүрүнү-биле бээр, чепсегленишкиннерни бүгү-нийти кызырарынче база атомнуг, водородтуг болгаш массалыг узуткаашкынның чепсектериниң өске-даа хевирлерин хоругдаарынче угланган ажыктыг хемчеглерни моон соңгаар-даа чедип алырын оралдажыр деп хүлээлгени алганындан чардынган керээниң тайбыңга ынакшылдыг бүдүш-шынары бодунуң илерелин тып турар. Чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле Варшава чөвүлел хуралының бүдүүзүнде чарлатынган чаа совет саналдарны Варшава чөвүлел хуралының киржикчилери өске күрүнелер бүрүнү-биле деткээн болгаш бүгү делегейниң хөй-нийти калбак бөлүктери изии-биле чүүлдүгзүнүп көрген.

Сес чурттарның керээзи камгаланыкчы характерлиг. Демократтыг лагерьниң күрүнелериниң тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказының сынып дивес үндезини болза, күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ турарынга хамаарыштыр улуг Ленинниң чарлаан принциви болуп турар.

Керээ болза, Варшава чөвүлел хуралының киржикчилери чурттарның чепсектиг күштериниң каттышкан командылалын тургузарын көрүп турар, ук чепсектиг күштерни ол командылалдың эргелелинге талалар аразында дугуржулга ёзугаар тускайлап бээр. Ол чурттар боттарының камгаланыр аргазын быжыглаарынга эргежок чугула өске-даа дугуруштунган хемчеглерни база алыр. Ынчангаш социалистиг лагерьниң чурттарында тайбың тургузуушкунну, оларның кызыгаарларының болгаш девискээрлериниң дээп болбас чоруун камгалаары сес чурттарның дем каттыштырган, коллективтиг хереэ болуп турар. Варшава чөвүлел хуралының киржикчилери агрессиядан камгаланыр талазы-биле боттарынга ажыктыг хүлээлгелерни база алганнар. Европага керээге ат салган кандыг-даа күрүнеже чепсектиг халдаашкын болган таварылгада керээниң киржикчизи күрүне бүрүзү Каттышкан Нациялар Организациязының Уставының 51 чүүлүнге дүүштүр хуузунда азы коллективтиг бот-камгалалдың эргезин боттандырарының чуруму-биле, халдаашкынга таварышкан күрүнеге чепсектиг күштерни херегләэрин киириштирбишаан, аңаа эргежок чугула деп көрдүнген бүгү-ле аргалар-биле доп-дораан дуза көргүзер.

Керээде көрдүнген Политиктиг консультативтиг комитетти тургузары найыралды болгаш кайы-кайызын билчир чорукту быжыглаарының оруунга чугула херек болур. Керээниң киржикчизи күрүне бүрүзүн аңаа чазак кежигүнү азы өске-даа тускай томуйлатырган төлээлекчи төлээлээр. Политиктиг консультативтиг комитет керээде көрдүнген ооң киржикчилери күрүнелерниң аразында сүмележилгелерни боттандырар болгаш керээни боттандырары-биле холбаштыр тыптып келген айтырыгларны чугаалажып көөр.

Варшавага ат салдынган керээ чүгле дем каттыштырган камгалалдың айтырыгларын эвес, харын экономиктиг, культурлуг харылзааларны улам ыңай хөгжүдериниң болгаш быжыглаарының айтырыгларын база барымдаалап турар. Социалистиг лагерьниң чурттары хамаарышпас чорукту, бүрүн эргени кайы-кайызының хүндүлээриниң болгаш иштики херектерни холгаарлавастың принциптерин эдербишаан, ол харылзааларны улам ыңай калбартыр сорулга-биле моон соңгаар-даа найыралдың болгаш кады ажылдажылганың ёзузунга ажылдаар.

Империалистиг күрүнелерниң тургузуп турары кызыы хагдынчак шериг бөлүглежиишкиннеринден ылгаштыр сес күрүнелерниң керээзи болза, өске күрүнелерниң боттарының нийтилел болгаш күрүне тургузуундан хамаарылга чокка аңаа каттыжып кирееринге ажык болуп турар. Керээниң ол онзагай байдалы ооң үндезининге тургустунуп турар организацияның камгаланыкчы характерлии-биле бир дөмей ооң камгаланыкчы характериниң дугайын база херечилеп турар.

Сес чурттар керээни чарбышаан, коллективтиг айыыл чок чоруктуң нийти-европа системазын тургузар дээш улам ыңайгы демиселден чүгле быдаавайн турар эвес. Харын ол демиселди үргүлчүлээр деп боттарының шиитпирлиг чоруун янзы-бүрү арга-биле онзаландыр демдеглеп турар. Ол чорук керээниң бодундан база илергей болуп турар. Керээни 20 чыл хуусаалыг чарган, ынчалзажок дугуржуп турар талаларның чайгылыш чок оралдажыр апаары коллективтиг айыыл чок чоруктуң нийти-европа системазы тургустунган болгаш нийти-европа керээзи чардынган таварылгада, нийти европа керээзи күштүг болуп кирген үеден эгелээш бо керээ бодунуң күжүн чидирер. Варшава чөвүлел хуралының киржикчилери оларга герман улустуң национал эрге-ажыктары чоок Европаның тайбыңга ынакшылдыг бүгү-ле улустары-биле бир дөмей, керээге ат салыышкынының үезинде Герман Демократтыг Республиканың чазааның мурнундан ГДР-ниң төлээлериниң баштыңының номчаан декларациязын долу билиишкин-биле уткаан. Ол декларацияда «Герман Демократтыг Республика Германияны тайбыңга ынакшылдыг болгаш демократтыг эгелерге каттыштырарының хереэн мурнуку хевээр бодунуң кол сорулгазы болгаш бүгү герман улустуң сорулгазы болур деп санап турарын» онзалап демдеглээн. Герман Демократтыг Республиканың чазаа каттышкан Германия ооң каттыжарының мурнунда чардынган шериг-политиктиг керээлерге болгаш дугуржулгаларга дүүштүр Германияның кайы-бир кезиниң хүлээп алганы хүлээлгелерден хостуг болур деп чүвени барымдаалап турарын декларацияда айтып турар.

КУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң премьериниң оралакчызы болгаш камгалал министри Пын Дэ-хуайның Кыдат Улус Республиканың чазааның мурнундан Варшава чөвүлел хуралынга кылган медеглели чугула ужур-дузалыг болуп турар. Кыдат Улус Республиканың чазаа болгаш алды чүс миллион кыдат улус керээге ат салган сес чурттар-биле эп-сеткилин бүрүнү-биле каттыштырып, ону бүрүнү-биле деткип турар. Варшава чөвүлел хуралынга хүлээп алдынган шиитпирлер тайбыңның хереэнге улуг салыышкын, чүге дээрге, ол шиитпирлер чүгле Европага тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту хандырарының онза чугула хемчээ болуп турар эвес, харын Азияда тайбыңга болгаш айыыл чок чорукка улуг салдарны база чедирер деп Кыдат Улус Республиканың чазаа медеглээн.

Азияда тайбың болгаш айыыл чок чорук Европада тайбыңдан болгаш айыыл чок чоруктан чарылбас. Улуг Кыдат Улус Республиканың эрге-ажыктары Европаның тайбыңга ынакшылдыг чурттарының эрге-ажыктарындан чарылбас.

Совет улус болза, Варшава чөвүлел хуралының түңнелдерин демократия болгаш социализм лагериниң күрүнелериниң айыыл чок чоруун хандырарының хереэнге чугула базым кылдыр, Европага болгаш бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарының оруу-биле чаа базым кылдыр үнелеп турар.

(«Правданың» май 15-теги мурнуку чүүлү).

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чыылдырганы, үлетпүр ажылдакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чыылдырганы, үлетпүр ажылдакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы Кремльдиң Улуг Ордузунга, май 16-да Москвага ажыттынган. Бүдүрүлгелерниң, проекти болгаш конструктор организацияларының удуртукчулары, бүдүрүлгениң чаартыкчылары, министрлер, партия, совет болгаш профэвилел ажылдакчылары чөвүлел хуралда киржип турар. Эртемниң, техниканың чаа-чаа чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганы шиңгээдиринге үндезилээш социалистиг үлетпүрнү оон ыңай көдүрер хемчеглерни чугаалажыр дээш олар чыылган. Аалчыларның аразында —Кыдат Улус Республиканың, Польша Улус Республиканың, Чехословак Республиканың, Румын Улус Республиканың, Болгарияның Улус Республиказының, Венгр Улус Республиканың, Корей Улус-Демократтыг Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың үлетпүрүнүң ажылдакчыларының төлээлери.

Президиумга эштер **Н. А. Булганинниң, К. Е. Ворошиловтуң, Л. М. Кагановичиниң, Г. М. Маленковтуң, А. И. Микоянның, М. Г. Первухинниң, М. З. Сабуровтуң, Н. С. Хрущевтуң, А. И. Кириченконуң, П. Н. Поспеловтуң, М. А. Сусловтуң** кестүп келгенин чөвүлел хуралдың киржикчилери уламчылаашкынныг адыш часкаашкыннары-биле уткааннар. Шуптузу туруп келген.

Чөвүлел хуралды ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Н. А. Булганин** ажыткан.

Украин ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы—эш **Сенинге** сөс берген. Социалистиг үлетпүрнүң, хамыктың мурнунда аар индустрияның хөгжүлдезинге Украинаның ажылчы чоннарының салыышкынының дугайын ол чугаалаан. Республиканың бүгү үлетпүрүнүң нийти продукциязын 1950 чыл-биле деңнээрге 1954 чылда 70 хуу өскен.

«Кузбассуголь» комбинаттың начальниги эш **Кожевин** комбинат хөмүр даш тывыжының программын күүседип турар болза-даа, шахталарда бар болуп турар курлавырларны ажыглап турары ыракта четпес деп чугаалаан.

Ооң соонда Уралмашзаводунуң чаартыкчызы дарганнар бригадири эш **Олейниковка** сөс берген. Мурнакчы технологияны шиңгээдириниң дуржулгазының дугайын ол чугаалаан.

«Запорожсталь» деп металлургия заводунуң мартен цехиниң начальниги эш **Лесков** чаа техниканы чедиишкинниг шиңгээткениниң түңнелинде цех каң эзилдирерин көвүдедирин канчаар чедип алганын чугаалаан.

Минскиниң трактор заводунуң директору эш **Тарасов** бүдүрүлгени организастаарының болгаш планнаарының айтырыгларынга доктааган.

Москваның хоюглаар станоктар заводунуң токары эш **Быков** чүве чугаалаан, конструктор бюрозу чаа станоктарны төлевилеп кылырда бүдүрүлгениң базаларындан хоорук кылып турар ындыг практика калбак нептерээн деп ол демдеглээн.

«Татнефть» каттышканының начальниги эш **Шмарев** нефть тывыжының мурнакчы технологиязын ажыглап чорутканы нефть тывыжын дыка бедиткенин, ооң бот-үнезин чиигеткенин чугаалаан.

Ленинградтың Сталин аттыг металлургия заводунуң гидравликтиг турбиналарының кол конструктору эш **Ковалев** чүве чугаалаан.

Эртенги хуралга Глуховтуң хөвең-саазын комбинадының ажылдакчызы эш **Ананьева**, Уралдың химиктиг машина тудуушкунунуң заводунуң директору эш **Курганов** олар чүве чугаалаан.

(СЭТА).

Үлетпүр ажылдакчыларының Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинниң чугаазы

Эртемниң, техниканың болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин бүдүрүлгеге калбаа-биле нептередиринге үндезилээш үлетпүрнү улам ыңай көдүрер талазы-биле хемчеглерниң дугайында айтырыгны чугаалажыры-биле партияның Төп Комитеди болгаш чазак бистиң чөвүлел хуралывысты чыылдырган деп эш Н. А. Булганин чугаалаан.

Улус ажыл-агыйының кол адыры болуп турар социалистиг үлетпүр чайгылыш чок көдүрлүүшкүннүң оруу-биле чоруп орар. Бистиң үлетпүрүвүстүң хөгжүлдезиниң темпизи, ылаңгыя аар индустрияның хөгжүлдезиниң темпизи кол капиталистиг чурттарның үлетпүрүнүң хөгжүлдезиниң темпилеринден каш катап бедик болуп турар.

Бо чылын үлетпүр продукциязын 1950 чылга дөмейлээрге барык-ла 80 хуу хире хөйнү база дайын мурнундагы 1940 чылга дөмейлээрге үш ажыг катап хөйнү бүдүрген турар. Бистиң үлетпүрүвүстүң хөгжүлдезиниң беш чыл планы сан көргүзүглериниң талазы-биле чедиишкинниг күүсеттинип турар болгаш ол ажыр күүсеттинер дээрзинге бүгү барымдаа бар болуп турар.

Партия бисти чедип алган чүүлдерге оожургавас, а шиитпирлеттинмээн сорулгаларже болгаш база бар турар четпестерни чайладырынче хөй кичээнгейни салыр деп өөредип турар. Онаалгаларын үргүлчү күүсетпес база чуртка хөй санныг продукцияны чедир бербес хөй-хөй бүдүрүлгелер бүдүрүлге планнарының күүселдезиниң нийти чурагайларында чажыртынып турар дээрзин билир херек.

Чөвүлел хуралга чугаалажып көөрү-биле тургустунган айтырыг күрүнеге улуг ужур-дузалыг болуп турар деп эш Булганин чугаалаан. Техниктиг депшилгениң үндезини болур эртемниң болгаш техниканың чаа-чаа чедиишкиннерин бүдүрүлгеге нептередири күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң дүрген өзүлдезин хандырып шыдаар, Ленинниң тодаргайлааны ёзугаар алырга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү, кедизинде барып, нийтилелдиң чаа тургузуунуң тиилелгезинге эң-не чугула, эң-не кол чүве болур.

Сөөлгү 26 чылдар дургузунда үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бисте 6 ажыг катап өскен.

Чурттуң улус ажыл-агыйының улам ыңайгы хөгжүлдезин хандырарда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чаа чадаже көдүрери эргежок чугула. Бо сорулганы чүгле чаа техниканы болгаш мурнакчы технологияны бүдүрүлгеге чайгылыш чок болгаш шиитпирлиг нептереткениниң, бар турар машиналарны болгаш дериглерни чаартканының база бүдүрүлгени организастаарын үндезини-биле экижиткениниң түңнелинде шиитпирлеп болур.

Улус ажыл-агыйынга чаа техниканы хөгжүдериниң болгаш нептередириниң база күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң хереэнге улуг роль машина тудукчуларынга онаажып турар. Чурттуң техниктиг депшилгезинге машина тудукчуларының салдары ийи угланыышкын-биле чоруп турар. Бир талазында,—ол болза, машина тудуушкун заводтарының боттарынга машиналарны болгаш дериглерни кылып турар үеде чаа техниканы нептередири болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери болур, өске талазында, бүгү-ле улус ажыл-агыйынга техниктиг депшилгени хандырар ужурлуг ындыг машиналарны тургузары болгаш кылып үндүрери болур.

Бир эвес дайын үезинде болгаш ооң соонда баштайгы чылдарда машина тудуушкунунга шууштурулга шугуму, автоматтыг болгаш чартык-автоматтыг эзилдириглер, металлды дүрген кестирери, ток күжү-биле бедик үргүлчүлелдиг изидиишкин болгаш өске-даа хөй-хөй ажылдың ындыг депшилгелиг методтарын калбаа-биле нептередип турган болза, ам машина тудуушкунунда чаа улуг-улуг технологтуг хемчеглерниң дугайы эвээш дыңналып турар апарган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн элээн каш катап бедидер, металлдарның болгаш материалдарның чарыгдалдарын дыка кызырар база ол-ла бар шөлдерге хөй продукцияны бүдүрүп үндүрер арганы берип турар ажылдап кылдынган депшилгелиг чаа технологтуг чорудулгалар бар турда-ла бистиң машина тудукчуларывыс шиңгээдип алдынган техниктиг чорудулгаларны ажыглаары-биле кызыгаарлатынып турарлар.

Тускай дериглерниң четпес кылып үндүрүүшкүнүнден станок паркынга бедик бүдүрүкчүлүг станоктарның бот деңзизиниң кудулап турар байдалын бистиң машина тудукчуларывыска таарымчалыг чорук деп санап болбас. Дарганналга-тапталга дериглериниң бүдүрүп үндүрүүшкүнү дыка хожудап турар. Бүдүрүлгени автоматчыдарының чорудулгалары оожум нептеретинип турар. Хөй-хөй машина тудуушкун заводтарында бар дериглерни багай ажыглап турар. Даштыкыда чамдык заводтарның кылып турар машиналарынга четпес машиналарны бүдүрүп үндүрүп турар заводтар бисте ам-даа бар.

Чурттуң техниктиг депшилгезин хандырарының база күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң хереэнге чугула роль бистиң металлургтарывыска болгаш химиктеривиске онаажыр ужурлуг деп эш Булганин оон ыңай айыткан. Чаа техниканы нептередириниң хереэнге металлургия болгаш химия үлетпүрүнде элээн чедиишкиннер турда бо ийи адыр бүдүрүлгениң чамдык хевирлеринге делегей техниказының деңнелинден хожудап турар.

Кара металлургияда тускай каңнарның болгаш эзилдириглерниң, ылаңгыя изигге шыдамык чүүлдерниң шынарын экижидериниң талазы-биле ажылды четпес чорудуп турар. Кислородту, колошникке газтың бедик базыышкынын ажыглаарынга үндезилеттинген домен болгаш каң эзилдирер бүдүрүлгениң бедик бүдүрүкчүлүг чорудулгаларын, демир рудаларының тудуштурулгаларын, отка шыдамык чаа материалдарны ажыглаарын, металлургия чорудулгаларын башкарарының комплекстиг автоматчыдылгазын багай нептередип турар.

Кара металлургия министерствозу прокаттың онза ховар болгаш улам-на камналыг хевирлерин бүдүрериниче чогуур кичээнгей салбайн турар, ол чорук үлетпүрге бергедээшкиннерни тургузуп турар болгаш металлды ажыр чарыгдаарынга чедирип турар.

Бистиң металлургия үлетпүрүвүсте ажыглатынмаан курлавырлар ам-даа хөй. Эш Булганин ону бадыткаан хөй чижектерни киирген.

Химия үлетпүрүнүң министерствозу холумак минералдыг удобрениелерни бүдүрерин, органиктиг чаа материалдарның, пластиктиг массаларның, өңнүг металлдар болгаш бүдүктар солукчуларының бүдүрүлгезин оожум шиңгээдап ап турар, нефть болгаш бойдус газтарын химиктиг ажылдап кылырын организастаарындан хожудап каан турар.

Нефть үлетпүрүнүң дугайын чугаалавышаан, эш Булганин чамдык өрүмнээшкин бригадаларының өрүмнээшкиниң бедик дүргедээшкинин чедип алганын айыткан. Чижээ, «Татнефть» каттыжыышкынында мастер Мугалим Минязович Гимазовтуң өрүмнээшкин бригадазы 1954 чылдың дургузунда 16 муң метр хире черни азы бир айның дургузунда 1300 метр ажыг черни станок-биле үттээн. Ол бригаданың тус-тус өрүмнекчилери өрүмнээшкинниң дүргедээшкинин айда бир станокка 2,5—3 муң метр хире чедирген.

Ынчалза-даа нефть үлетпүрүнде нийтизи-биле өрүмнээшкинниң дүргедээшкининиң, а ол ышкаш нефть ажылдап кылыышкынының талазы-биле хожудап каап турар чоруктар бар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң айтырыглары бар техниканың санындан болгаш деңнелинден чүгле хамааржыр эвес, харын ону шын ажыглаарындан хамааржырын чугаалаар херек деп эш Булганин үргүлчүлеп чугаалаан. Чижээ, бистиң хөмүр даш үлетпүрүвүс — улус ажыл-агыйының улуг механизастатынган адыры деп чүве билдингир. Ындыг турала, ол күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле онаалгаларны күүсетпейн турар. Хөмүр даш үлетпүрүнде механизация комплекстиг эвес болуп, чүгле хөмүр даш тывыжының кол чорудулгаларын хаара тудуп турарын хөмүр дашчыларның ажылы көргүзүп турар.

Бар техниканы ажыглаарының база чаа техниканы болгаш мурнакчы технологияны нептередириниң талазы-биле бистиң үлетпүрүвүстүң ыяш, чиик болгаш өске-даа адырларында улуг четпестер бар.

Ындыг байдалды чүнүң-биле тайылбырлап болурул? Мурнакчы техниканы нептередиринде четпестер үлетпүрнүң хөй-хөй ажылдакчыларының бот-оожургалының, бот-тогдунуушкунунуң, дааскан ажыл-херээ дээш күрүне мурнунга харыысалгалыг болурунуң күзел-соруун оларның чидирип турарының, техниктиг политикага перспективаларны болгаш ориентировкаларны чидирип турарының түңнелинде болуп турар деп СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чөптүг-биле айтып келген. Техника үргүлчү бурунгаар шимчээр ужурлуг, ол чокка социалистиг бүдүрүлгениң хөгжүлдези болдунмас дугайында партияның айтыышкынын чамдык ажылдакчылар уттупканнар.

Бистер эртемниң болгаш техниканың кончуг дүрген хөгжүлдезиниң вегинде, атомнуг энергияның вегинде чурттап турар бис. Ам үлетпүрнүң удуртукчу болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларындан амгы үениң чедиишкиннерин шын үнелеп көөрүн болгаш ажыглап билир чорукту, эртемниң болгаш техниканың улам ыңайгы хөгжүлдезин баш удур көрүп билир чорукту амыдырал кажангызындан-даа артык негеп турар. Ынчалза-даа эргижирээн техниканы кылып үндүрерин болгаш ажыглаарын бодап турар, чаа, улам-на мурнакчы техниканы болгаш депшилгелиг технологияны нептередири болгаш шиңгээдири-биле холбашкан шүүдээшкиннер-биле боттарын чүдүрерин күзевейн турар ындыг удуртукчулар үлетпүрде ам-даа бар. Чаа техниканы нептередири бүдүрүлге чорудулгазын таарыштырарының эде тургузуушкунун, кадрларны өөредирин негеп турар. Ынчангаш чамдык ажыл-агыйжылар хожудап калган, ынчанмыже эки шиңгээтинип алдынган техникага быжыы-биле үргүлчү халбактанып турарлар.

Машинаны нептередип алырындан, ону чогаадып кылып алыры белен деп бистиң чамдык инструкторларывыс болгаш эртем ажылдакчыларывыс үндезин чокка чугаалап турарлар. Ындыг шиңгээдип алыышкынга канчаар-даа аажок улуг өткүт күш херек, а чогаадыкчылар болгаш конструкторлар шуптузу-ла ындыг күштүг эвес болгай.

Чаа техниканы нептередири — хөй күш үнер ажыл, а чамдыкта үр болур. Ол хереңгилерни, материалдарны, шаг-үени негеп турар. Бо херекке министерстволарның удуртукчу ролю долу хемчээлдиг илерээр ужурлуг.

Чаа техниканы нептередириниң талазы-биле хемчеглерни акшаландырарының болгаш материал-техника талазы-биле хандырарының ам туруп турар системазы доозулбаан, четпестерлиг болуп турар болгаш ону эде көөрү эргежок чугула.

Чаа техниканы нептеретпишаан, эрги чүвениң дугайын уттуп болбас деп эш Булганин чугаалаан. Бистер бүгү-ле эрги дериглерни машиналар-биле кады харугда ырадыр октап, оларны чаа чүүлдер-биле солуп ап шыдавас-ла болгай бис. Ол дериглерни болгаш машиналарны улам-на ажыктыы-биле ажыглаар дээш оларны чаартып кылыр херек.

Чаа техниканың нептерээшкинин күрүнении-биле, улус ажыл-агыйынга максималдыг ажыктыг кылдыр шиитпирлээр херек. Техниканы экономикадан чарып болбас. Чаа техниканың янзы-бүрү нептерединишкини экономиктиг үндезиннерни, санажылгаларны, баш удур хыналданы негеп турар, ол дугайын болган чок-ла уттуп турар.

Мурнакчы техниканың шиңгээдип алыышкынын болгаш бүдүрүлгени организастаарын экижидерин бүдүрүлгеде ажылдап турар кижилерден аңгыландыр, хоорук көрүп болбас деп эш Булганин оон ыңай чугаалаан. Бо херекке ажылчыннарның, техниктерниң, инженерлерниң, конструкторларның, технологтарның калбак киржилгези чокка, эртем биле бүдүрүлге ажылдакчыларының доктаамал чогаадыкчы эптиг ажылдажылгазы чокка чүнү-даа чедип ап шыдавас. Технолог кадрлар-биле байдал онза кичээнгейни болдуруп турар. Оларның ролюн көдүрер болгаш технологтуг эртемни бурунгаар шимчедир херек.

Конструктор болгаш эртем-шинчилел организацияларының ажылында улуг четпестер бар. Бүдүрүлге-биле кошкак харылзаалыг болбушаан, оларның чамдыктары чогуур үеде хөлү эрте берген ындыг машиналарны үлетпүрге берип турар болгаш ындыг технологияны сүмелеп турарлар. Үр үениң дургузунда чүнү-даа бербес, үнелиг чүнү-даа тургуспас эртем албан черлери эвээш эвес.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң болгаш техниканы шиңгээдип алырының хереэнге улуг рольду социалистиг чарыш ойнап келген болгаш моон соңгаар-даа ойнаар. Ооң-биле кады сөөлгү чылдарның дургузунда бистиң ажыл-агыйжыларывыстың, а ол ышкаш партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларывыстың социалистиг чарышче кичээнгейи кошкааның демдеглээри эргежок чугула.

Ам үеде социалистиг чарыштың кол сорулгазы болза, бүдүрүлгениң мурнакчыларының дуржулгазын болгаш чедиишкиннерин калбаа-биле нептередири болур. Ынчалза-даа, бүдүрүлгениң чаартыкчылары болгаш мурнакчылары чогуур деткимчеге ужурашпайн турар, оларның дуржулгазын четпес нептередип турар болгаш массаларның өнчүзү болбайн турар.

Чогаадылга талазында улуг четпестер бар. Чогаадылгаларны болгаш рационализаторжу саналдарны көөрү үр хуусаада ховар эвес узамдыгып турар. Ол үениң дургузунда хөй-хөй чогаадылгалар болгаш рационализаторжу саналдар эргижиреп, оларның бүдүрүлгеге нептерээшкини ужа-шынарын чидирип турар.

Ол бүгү айтырыгларны амгы чөвүлел хуралга чугаалажыышкаш, оларны илергей тодарадырының, чаа техниканы нептередиринге шаптыктап турар четпестерни эң дүрген чайладырынче угланган хемчеглерни айтырының эргежок чугулазын айыт-

(Төнчүзү 2-ги арында).

Эш Н. А. Булганинниң чугаазының төнчүзү

каш, Эш Булганин бүдүрүлгени организастаарының айтырыының дугайын чугаалап, В. И. Ленинниң дараазындагы чугааларын көргүскен: «Шак механизминиң шыны-биле ажылдап турары ышкаш чаңгыс ажыл-агый органында ажылчы чоннарның бүгү-ле барын холбаштырып турар тура-соруктуң чаңгыс эви чок болур чүве болза, демир оруктар-даа, транспорт-даа, улуг машиналар болгаш бүдүрүлгелер-даа черле шыны-биле хөделип шыдавас» (Чогаалдары, т. 27, арын 186).

Ажылдың шак механизми ышкаш ындыг шын болурун ам-даа ыракта-ла чедип албаан бис деп эш Булганин чугаалаан. Бүдүрүлгени организастап турарында бисте улуг четпестер бар. Бир эвес үлетпүрнү ниитизи-биле алыр болза, ында амгы үеде бүдүрүлгени специализастаарының болгаш кооперасчыдарының айтырыглары онза четпес болуп турар. Ол ажыл-херекке кооперацияны улуу-биле калбартырының болгаш специализастаан бүдүрүлгелерни тургузарының талазынга эргилдени боттандырарывыстың үези келген.

Бүдүрүлгени организастаар талазы-биле бистиң онза кичээнгейивисти бүдүрүлгелерниң ажылын бир дески болдурарының болгаш иштики курлавырларны ажыглаарының айтырыгларынче хаара тудар ужурлуг. Үлетпүрнүң хөй-хөй адырларында бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның барык чартык кезии айның үшкү он хонуктарынга онаажып турар. Ол чүл дээрге, бүдүрүлгелер баштайгы ийи он хонуктарда долу чүдүрүүшкүн чок ажылдап, а ооң соонда үзүргедиишкин-биле эгелеп турары ол-дур. Партияның Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бүдүрүлгелерниң бир дески эвес ажылдаар чоруун — четпес болгаш шыдажыр аргажок болуушкун кылдыр санап турар. Үлетпүр ажылында ол улуг четпестерни эң кыска хуусааның иштинде узуткаар дээш бүгү-ле күштерни көдүрүп үндүрер херек.

Бистиң үлетпүрүвүс улуг курлавырларлыг. Бар техниканы эки ажыглап, депшилгелиг технологияны нептередип болгаш күш-ажылдың эң болбаазырангай аргаларын ажыглап турган немей кайы хире хөй продукцияны ап болурун бүдүрүлге чаартыкчыларының дуржулгазы көргүзүп турар. Ынчалзажок бүдүрүлгени организастаарын сайзырангайжыдарынга чогуур инициативаны илертпейн турар ажылдакчылар үлетпүрде ам-даа эвээш эвес.

Үлетпүрнү организастап турарының четпестери бүдүрүлгелерни эргелеп башкарарының структуразындан база илереп турар. Удуртулганың канцеляржы-бюрократтыг аргазын шиитпирлии-биле узуткаарын, эргелел аппаратының санын кызырарын, ооң ажылын сайзырангайжыдарын болгаш удуртулганың шынарын бедидерин партия биле чазак негеп турар. Ортумак болгаш улуг эвес бүдүрүлгелерде эргелел структуразы нургулайында-ла, улуг заводтарның эргелелдер структуразындан барык ылгалбайн турар. Чижээлээрге, Тудуг болгаш орук машиналарының тудуунуң министерствозунуң Харьковта орук машиналарының заводунда 273 ажылчыннарга 10 киидистер, 6 бүдүрүлге цехтери онаажып, а завод эргелелиниң штаттарында — 88 кижи туруп турарын таарымчалыг деп санап болбас. Ол чорук күрүнеге кайы хире аар үнелиг болурун, база продукцияның үнезинге кайы хире салдарлыг болурун бүзүредири чугула эвес. Завод эргелелдериниң структуразын экижидип, ажык чок адырларны узуткап, оонак цехтерни болгаш киидистерни улгаттыр каттыштырар херек.

Ийи ниитилел системаларының аразында экономиктиг чарышка эң депшилгелиг социалистиг система тиилээр дээрзинге чигзинмейн турар бис деп эш Булганин чугаалаан. Ынчалзажок тиилелге боду чедип келбес—тиилелгени кижилер организастап болгаш тургузуп турары билдингир. Экономиктиг чарышка капитализмни тиилээр төлээде, бистер мурнакчы техникалыг, бүдүрүлгениң эки организациялыг болгаш күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүг болур хүлээлгелиг бис.

Бисте чаа техниканы нептередириниң болгаш бүдүрүлгени организастаарын экижидериниң оруу-биле чоруп турган, күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн чедип ап, продукцияны эки шынарлыг үндүрүп турган, бот-үнени чиигедирин чедип ап турар хөй-хөй бүдүрүлгелерниң эки ажылының чижектери хөй.

Оларның чамдыктарын адап көрейн. Ол дээрге, Магнитогорскиниң металлургия комбинадының, Донец бассейниниң «Западная капитальная» деп шахтазының, Туймаза нефть тывыш эргелелиниң, Уралмашзаводтуң болгаш оон-даа өске хөй-хөй бүдүрүлгелерниң коллективтери болуп турар.

Чижээлээрге, «Запорожсталь» заводтуң каң эзилдирикчизи Григорий Константинович Помятун, Донбасста Калинин аттыг шахтаның өрүмнээшкин бригадаларының бригадирлери Иван Васильевич Пилипенко болгаш Петр Азарович Гуляшов, «Татар нефть» каттыжыышкынындан үстүнде сагындыртынган өрүмнээшкин мастери Мугалим Минязович Гимазов, Киевтиң «Красный экскаватор» заводунуң токары Виталий Бупрянович Семинский, Москваның станок тудар «Красный пролетарий» заводунуң токары Николай Михайлович Кузьмин болгаш өске-даа хөй-хөй ол чергелиг күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүнүң үлегер-чижээн көргүзүп турар бүдүрүлгениң муң-муң мурнакчылары, чаартыкчылары бисте бар.

Эртемниң болгаш бүдүрүлгениң мурнакчы коллективтериниң болгаш чаартыкчыларының дуржулгазын калбаа-биле нептередип, социалистиг чарышты удуртурунуң деңнелин бедидип турган, моон соңгаарда продукция үндүрүлгезин дүрген темпилер-биле көвүдедип, ооң шынарын экижидип, бот-үнени чиигедип, техниктиг депшилгениң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң улам ыңай өзүлдезиниң оруу-биле бурунгаар соксаал чокка чоруп шыдаар бис. Ол соруглаларны шиитпирлээринге эргежок чугула бүгү-ле чүүлдер бисте бар.

Улус ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдеринге күрүнениң планнаашкынын экижидери негетинип турар деп эш Булганин чугаалаан. Ону барымдалааш, Төп Комитет болгаш чазак күрүнениң планнаашкынын болгаш улус ажыл-агыйынга чаа техниканы нептередирин экижидеринче угланган элээн хөй хемчеглерни боттандырып киирипкен. ССРЭ-ниң Күрпланын эде организастаар дугайында шиитпир хүлээп алдынган, аңаа үндезилээш ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының перспективтиг планнаашкынын үндезини-биле экижидериниң сорулгазы салдынган. Ооң-биле холбаштыр улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң перспективтиг планнарын тургузарын агар планнаашкындан аңгылаары шиитпирлетинген, ону кылыры-биле амгы Күрпланның суурунга улус ажыл-агыйының перспективтиг планнаашкынының талазы-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң күрүне комиссиязы (ССРЭ-ниң Күрпланы) болгаш улус ажыл-агыйының агар планнаашкынының талазы-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң экономика комиссиязы (ССРЭ-ниң экономкомиссиязы) тургустунган турар.

Чаа техниканы нептередир талазы-биле күрүне комитедин тургузар дугайында шиитпир база хүлээп алдынган, ук комитет ол адырның талазы-биле министерстволарның ажылын башкарар болгаш таарыштырар. Өске-даа хемчеглерни база белеткеп турар.

Түңнелинде эш Булганин СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бодалы-биле алырга, онза чугула болуп турар дараазындагы айтырыгларже кол кичээнгейни мөөңнээринче чөвүлел хуралдың киржикчилерин кыйгырган:

1. Мурнакчы техниканы эң дүрген чогаадып кылыры болгаш нептередири, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улуу-биле бедидер төлээде, бүдүрүлгениң технологиязын болгаш организациязын сайзырангайжыдары.

2. Бар дериг-херекселдерни болгаш туруп турар бүдүрүлге шөлдерин эң эки ажыглаары.

3. Күрүнениң сагылга-чурумун быжыглаары база бешки беш чылдың доостур чылы болур бо чылдың күрүне планын бүгү көргүзүглер аайы-биле бүдүрүлге бүрүзүнүң эң чоокку сорулга кылдыр долдур болгаш ажыр күүседири.

4. Үлетпүрде административ-эргелел аппарадын кызырары болгаш чиигедири.

Четпестерни дидим шүгүмчүлээри эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннериниң нептередир талазы-биле үлетпүрде ажыл-херектиң байдалын, бүдүрүлгени организастап турарының ханы тодарадып билир, ол айтырыгларже бистиң хөй-ниитивисти хаара тудар база бар четпестерни дүрген чайладырының оруктарын болгаш аргаларын айтыр талазы-биле Төп Комитетке болгаш чазакка дузалаар деп эш Булганин чугаалаан.

Аар индустрияның моон соңгааргы хөгжүлдезинге

ЛЕНИНГРАД. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң чаа күрүне чээжинин үндүрген дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын Ленинниң хоорайының ажылчы чоннары чүүлдүг деп көрүүшкүн-биле уткааннар. Бүдүрүлгелерге болгаш албан черлеринге митингилер болгулаан.

Неваның В. И. Ленин аттыг машина тудуушкунунуң заводунуң турбина цехинге митингиге токарь Л. Иванов чүве чугаалаан.

— Бистиң заводувустуң канчаар өзүп турарын, металлургияга болгаш энергетикага нарын агрегаттар бүдүрүлгезин канчаар көвүдеп турарын көрүнерем. Боттарывыстың күш-ажылывыс-биле Төрээн чурттуң өзеринге болгаш быжыгарынга дузалап турар бис. Машиналар, станоктар, улусчу хереглелдиң бараанназын бүдүрүп үндүрерин көвүдедиринге күш-ажылчы рубльдеривис-биле база дузалажыылыңар.

Митинг соонда цехтиң участоктарынга чээшкин бижидиишкини эгелээн. Бижидиишкин заводтуң бүгү цехтеринде найыралдыг эрттип турар.

Европага тайбыңны хандырарының эрге-ажыктарынга

Хамаарышпас болгаш демократтыг Австрияны катап тургузар дугайында күрүне керээзинге дүүн Венага ат салган, ооң текстизин ССРЭ-ниң, АКШ-тың, Англияның, Францияның болгаш Австрияның чазактарының аразынга бүрүнү-биле дугурушкан. Ынчангаш тайбыңны болгаш улустар аразынга кады ажылдажылганы күзеп турар бүгү улустарның сеткил ханышкыны-биле уткаан турары австри айтырыг шиитпирлетинген. Күрүне керээзин чарганы чүгле австри улустуң төөгүзүнге эвес, харын Европа күрүнелериниң аразында харылзааларның хөгжүлдезинге чугула болуушкун болур. Австри айтырыг талазы-биле дугуржулга Европа дипте тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктуң херээн быжыглап, улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынга идигни берип турар.

Совет Эвилели улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын чавырылдырарынче угланган политиканы чайгылыш чокка чорутпушаан, австри айтырыгны Австрияның бодунуң-даа, Европаның бүгү улустарының-даа айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарынга таарыштыр шиитпирлээр дээш соксаал чокка демисешкен. Совет чазактың инициативазын ёзугаар бир ай мурнунда Москвага австри болгаш совет чазактар төлээлериниң аразынга чугаалажыышкыннар болган. Ол чугаалажыышкыннарның чорудулгазында австри күрүне керээзин чарарының белеткелиниң доозулганы болгаш ол керээ-биле холбаалыг бүгү-ле эң чугула айтырыгларны чедиишкинниг шиитпирлээр чоруктуң хандыртынганы билдингир болгай.

Австри айтырыг талазы-биле амгы үеде чедип алдынган дугуржулга алызындан төөгүлүг ужур-дузалыг, чүге дээрге, ол дугуржулга Австрияның хамаарышпас болгаш демократтыг күрүне кылдыр келир үедеги хөгжүлдезиниң оруун тодаргайлап турар. Доктаамал нейтралитетти барымдалаар болгаш кандыг-даа шериг эвилелдеринге каттыжып кирбес, база бодунуң девискээринге шериг базаларын тургузар чорукту болдурбас Австри республиканың улустар аразында чаа быжыг байдалы тодаргайлатынган.

Австри улус нейтралитеттиң политиказын төрээн чуртунуң тайбыңының болгаш айыыл чок чоруунуң эң чугула чүүлү кылдыр көрүп турар. Ындыг политика австри улустуң амыдыралчы эрге-ажыктарынга бүрүнү-биле таарыжып турар болганындан ону олар изии-биле чүүлдүгзүнүп турары билдингир.

ССРЭ-ниң, АКШ-тың, Англияның болгаш Францияның чазактары Австрияның нейтралитедин хүндүлээринге боттарының белениң илергейлээн. Өске-даа күрүнелер ол оруктап баар дээрзинге база идегеп болур. Бөгүн чарлатынган меморандумда австри болгаш совет чазактар төлээлериниң аразынга Москвага дугуруштунган шиитпир кирип турар, ол шиитпир ёзугаар австри чазак Швейцарияның барымдаалап турары шак ындыг хевирлиг нейтралитетти доктаамал барымдалаар дугайында улустар аразынга хүлээлгени Австрияга хүлээдип турар хевир-биле декларацияны кылыр.

Бөдүн төөгүлүг үе-чаданың дургузунда Европаның Швейцария ышкаш ындыг чурту кандыг-даа шериг блоктарынга кирбейн турар болгаш нейтралитетти сагып турар болганындан тайбың хөгжүлдениң үре-түңнелдерин ажыглап турар. Амдан эгелээш Австри республиканың улузунга база чаа орук ажыттынып турар: Австрия болза, кандыг-даа блоктарга киришпес болгаш бодунуң девискээринге шериг базаларын тургузар чорукту болдурбас, хамаарышпас политиканы чорудар нейтралдыг күрүне болу бээр.

Австрияның улустар аразында ол чаа ёзу-чурумун — ак-сеткилдиг нейтралитеттиң туружун совет улус изии-биле байырлап турар. Австри республиканың ол туружун Европаның өске-даа улустары, а ол ышкаш Европа диптен дашкаар-даа улустар деткиири чигзиниг чок.

Нейтралитеттиң, агрессчи шериг блоктарынга болгаш эвилелдерге киришпестиң принцивиниң бүгү делегейниң амгы байдалында ап турар ужур-дузазының дугайында айтырыгны барыын талакы чурттарда элээн хөй солуннарда көдүрүп үндүрүп турарын даштыкы парлалганың баштайгы үнелелдери көргүзүп турар. Ол айтырыг амгы политиктиг амыдыралдың хүн айтырыында тургустунган— барыын талакы парлалганың хөй-хөй тайылбырларының ниити түңнели ындыг.

Күрүне керээзинге ат салганының түңнелинде Австри республика чүгле бодунуң политика талазы-биле хамаарышпас чоруун катап тургузуп турар эвес, харын экономика талазы-биле бүрүн хамаарышпас чорукту база чедип ап турар. Күрүне керээзинде ам австри күрүнениң өнчүзү болуп шилчип турар мурнундагы герман эт-хөреңгиниң дугайында айтырыгны шиитпирлеп турар чүүл кирген. Ол чорук Австрияның экономика талазы-биле хамаарышпас чоруун камгалап турар болгаш чурттуң национал экономиказының хөгжүлдезинге таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар. Совет Эвилелиниң Австрияга дамчыдып берип турары мурнундагы герман эт-хөреңгиге болгаш нефть тывыжының шөлдеринге, а ол ышкаш нефть дигер заводтарга эргелерни даштыкы кижилерге дамчытпазын Австрияга хүлээп турар чүүлдү күрүне керээзинде киирген. Оон аңгыда Австрияның барыын талакы зоналарында туруп турар мурнундагы герман бүдүрүлгелерни немец капиталдың холунга дамчыдарын болдурбайн турар чүүл хүлээп алдынган. Мурнундагы герман эт-хөреңгиниң айтырыын шак ынчаар шиитпирлээни ол айтырыгны дөрт күрүнелерниң аразында болгаш Австрияның бодунуң бүрүн чөпшээрежилгези-биле таарыштырганындан улам-на улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Өске чурттар-биле садыглажыышкынга ылгай көөр чорукту Австрия чорутпас дугайты күрүне керээзиниң ындыг чүүлү онза чугула. Ол чорук Австри республиканың бүгү күрүнелер-биле экономиктиг харылзааларын улам ыңай хөгжүдеринге улуг ужур-дузалыг болуру чигзиниг чок.

Күрүне керээзи ниитизи-биле хамаарышпас Австрияның демократтыг хөгжүлдезинге, ооң национал экономиказының болгаш культуразының көдүрээшкүнүнге эргежок чугула бүгү-ле үндезин суурларны тургузуп турар. Күрүне керээзинге ат салганы Совет Эвилелиниң болгаш Австрияның аразында найыралдыг харылзааларны ийи күрүнелерниң улустарынга ажыктыг кылдыр, Европага тайбыңны быжыглаарының эрге-ажыктарынга таарыштыр база быжыглаар ужурлуг.

Австри айтырыгны шиитпирлээни улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын таарыштырарының эрге-ажыктарынга таарыштыр бүгү-ле чаа базымнарны кылып турар Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг политиказының чедиишкини болуп турар. Тайбыңны быжыглаары дээш ССРЭ-ниң чайгылыш чок демиселиниң дугайын Совет чазактың чепсеглениишкиннерни бүгү-ниити кызырар, атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хоруглаар чорукту боттандырарынче болгаш бүгү-ниити тайбыңны быжыглаарының эрге-ажыктарынга таарыжып турар делегей контролюн тургузарынче угланган чаа саналдарын ам делегейниң калбак бөлүктери чугаалажып турары тодаргай херечилеп турар. Герман айтырыгны тайбың болгаш демократтыг шиитпирлеп таарыштырарынче угланган орукту тывар — Германияның чаңгыс эвин герман милитаризмни дагын төрүттүндүрбейн катап тургузарынче угланган герман улустуң дүрүм ёзугаар күзел-чүткүлдеринге таарышкан ындыг орукту дилеп тывары дээш Совет Эвилелиниң турушунуг күзел-чүткүлү база ол дугайын херечилеп турар.

Амгы үеде АКШ-тың, Англияның, Францияның болгаш Совет Эвилелиниң аразында чазак баштыңнарының ам болур чөвүлел хуралының — улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын чавырылдырарынче угланган улустарның күзел-чүткүлдеринге таарышкы дег ындыг базымнарга болгаш тодаргай хемчеглерге идиг бээр чөвүлел хуралдың дугайында чугаалажыышкыннар чоруп турары база билдингир.

Улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чоруктарын чавырылдырарынче угланган базым бүрүзү бүгү улустарның үндезин эрге-ажыктарынга таарыжып турар. Австри күрүне керээзин чарганы харын ындыг базым болуп турар. Австри айтырыгны шиитпирлээнин база хамаарышпас болгаш демократтыг Австрияны катап тургузар дугайында Европага тайбыңны быжыглаарының херээнге бараан болур күрүне керээзин чарганын совет хөй-ниити изии-биле байырлап турар.

(«Правданың» май 16-дагы мурнуку чүүлү).

Тываның ажылчы чоннарының чегдириишкини

Чоннуң патриотчу чоруу

ХАНДАГАЙТЫ. **(Радио-биле).** ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдериниң Күрүне чээжинин үндүрер дугайында чазактың доктаалын Өвүр районнуң ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле бир демей патриотчу улуг көдүрлүүшкүн-биле уткаан. Төрээн күрүнезиниң улам ыңайгы чечектелиишкининге боттарының артыкшылыг күш-ажылчы рублин чегдирерин чер болганга эртип турглаан митингилерге чон илередип турган.

Районда ажылчын, албан-хаакчыларга тарадыр 160 муң рубльдиң орнунга үш-ле хүн иштинде 162 муң рубльдиң бижидилгезин чоруткан, ооң иштинден 15 муң рубльдиң облигацияларын туда садып алдынган. Ол ышкаш колхозчуларда 126 муң рубльдиң облигациялары таратынган. Чээжкинниң тарадылгазы үргүлчүлеп турар.

Төрээн күрүневиске

ЧЕДЕР. **(Телефон-биле).** Кызыл районда «Тиилелге» кедээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары күрүне чээжкининиң тарадылгазынга патриотчу чоруун илередип турар. Ол колхозтуң талазы-биле таратынар 24 муңнуң орнунга баштайгы ийи хүннерде безин 25240 рубльдиң облигациялары таратынган.

Колхозтуң ажыл участоктарының аайы-биле болуп эртип турглаан митингилерге сөс ап чүве чугаалаан кижи бүрүзү: бистиң Төрээн күрүневистиң улам байлакшыл, күчү-шыдалдыг болурунга чегдирген күш-ажылчы рубливис дайын кыпсыкчыларынга согуг болур—деп, тайбыңга ынакшылдыг күзелин илередип турар.

Патриотчу көдүрлүүшкүн

Тес-Хем районнуң ажылчы чоннары чаа Күрүне чээжкининиң тарадылгазынга мурнакчы киржип, Төрээн чуртунуң улам күчү-шыдалдыг, байлак чечектелиишкининге боттарының артыкшылыг күш-ажылчы рублин чегдирип турар. Калинин аттыг кедээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын радио дамчыштыр дыңнааш, чаңгыс ол кежээ безин 28 муң рубльдиң облигацияларын садып алган. Колхозчу малчын эш Балданның чугаалааны болза:

— Совет кижилерниң материал-культурлуг амыдыралын улам чаагайжыдары дээш партия болгаш чазак чугула хемчеглерни ап турар. Ооң боттанылгазын бистиң колхозтан безин көрүп болур. Күрүнеге чегдирген мээң күш-ажылчы рублим бүрүзү бистиң чуртка коммунизм тургузуушкунунга салыышкын, агрессчи дайын кыпсыкчыларынга согуг болур. Ынчангаш 600 рубльдиң облигациязын алдым.

Сталин аттыг кедээ ажыл-агый артелиниң чылгычызы эш Аракчаа Күрүне чээжкининиң политиктиг улуг ужур-дузазын демдеглевишаан, боду 1000 рубльдиң облигациязын садып алгаш, чаагайжыдылганың херээнге мурнакчы киржиринче бүгү колхозчуларны кыйгырган. Шак ындыг патриотчу чорук районнуң бүгү черлеринде илереп турар.

З. САГААЧЫ.

Чоннуң чаагай чоруунга

ТЭЭЛИ. **(Телефон-биле).** ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң (1955 чылдагы) Күрүне чээжкинин үндүрген дугайында Совет чазактың шиитпирин Бай-Тайга районнуң ажылчы чоннары улуг өөрүшкүлел-биле уткаан. Районда ажылчын, албан-хаакчылар ниитизи-биле 350 муң рубльди бижидер турган, сорулгазын ийи-ле хүн 110 хуу күүсеткен.

Районнуң кедээ чонунуң ортузунга 275 муң рубльдиң облигациязын тарадыр сорулга база ажыр күүсетинген. Ылаңгыя таратынган облигацияның акшазының ниити түңүнүң 54 хуузу ол-ла хүннерде кассаларда дужаатынган турган.

Сталин аттыг кедээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары алган облигацияларының акшазының 85 хуузун дужааган. Ол колхозта эш Араптаң 550, «Тиилелгеде» — эш Тойбу-Хаа 850, а Молотов аттыг колхозта — эш Адыг-оол 850 рубльдиң облигацияларын садып алганнар. Чээжкин тарадылгазы үргүлчүлеп турар.

М. САНИТ.

Колхозчуларның чегдириишкини

Күрүнениң чаа чээжкинин үндүрген дугайында Совет чазактың доктаалын Улуг-Хем районда Ленин аттыг колхозтуң кежигүннери бедик көдүрлүүшкүннүг уткаан. Бежен муң рубльдиң облигациязын тарадыр турган, колхозчулар баштайгы ийи хүннерде безин 51.450 рубльдиин тараткан, оон 46.125 рубльди ол-ла хүннерде кассада киирипкен.

Колхозчуларның иштинде ылаңгыя чылгычы эш Чолдай — 1500, огород бригадазында эш Дөкпержап —1000, хой кадарчызы эш Бавыын-оол — 900, хову бригадазында эш Баир-оол — 700 рубльдиң облигацияларын садып алган. Чээжкин тарадылгазы үргүлчүлеп турар.

К. САНЧЫ.

Допчулалдар

Бии-Хем районда «Искра» колхоз бо чылын кукурузаны 10 гектарга тарыыр. Комсомолчу Толпышевага баштаткан 8 кижи составтыг аныяктар звенозу кукурузаны дөрбелчин-уяланчак арга-биле тарыырын белеткеп турар.

• • •

Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хосту» колхоз бо чылын күрүнеге 39500 литр сүт дужаар планныг, апрельдиң төнчүзүнге чедир 18186 литрни киирген.

• • •

Сарыг-Септиң үлетпүр комбинады Бай-Хаак комбинады-биле социалистиг чарыштыг. Коллектив продукцияның бот-өртээн 6,7 хуу чиигетпишаан, бүдүрүлгениң чыл программазын хуусаа бетинде 110 хуу күүседирин хүлээнген. Ажылдың бүдүнгүрү, продукцияның эки шынары дээш демисел кол чергениң кылдыр тургустунуп турар.

Чер болгандан

Чөөн-Хемчик районда Калинин аттыг колхозтуң тудуг бригадазы (бригадири эш Седен) бо чылдың тудуунга херглээр ыяшты кышкы үеде белеткеп алган. Чылдың баштайгы дөрт айларында дарганнаар, чазаныр, хлеб быжырар черлерниң бажыңнарын, сүт-бараан фермазынга 1 тудугну кылбышаан, чурталгага 5 бажыңнарны дооскан.

• • •

Каа-Хем райпозунуң магазиннери бо чылдың бирги кварталында бараан саарылгазының планын ыракта ажыр күүсеткен, ылаңгыя Бүрен-Хемде магазин (эргелекчизи эш Чернева)—170 хуу, Сизимде магазин (эргелекчизи эш Семячков) — 153 хуу, Медведевкада магазин (эргелекчизи эш Столбова) —116 хуу күүсеткеннер. Кварталда белеткелдиң садып алыышкын талазы-биле онаалданы ол магазиннер ыракта ажыр күүсеткеннер.

• • •

Тес-Хем районда Ленин аттыг колхоз эрткен күзүн нарын чиңге дүктүг алтай кошкарлар-биле чурттуң элээн каш хойларын эдериштирген. Хайнакталга эки түңнелдиг болганының баштайгы чылдың хураганнары илередип турар. Апрель 25-ке чедир төрүттүнген 60 хураганнарның боткуру болгаш дүккүрү чурт хойларының хураганнарындан ыракта бедик шынарны көргүзүп турар.

• • •

Каа-Хем районнуң ажыл-ишчилери бо чылын чурталгага 54, бүдүрүлге болгаш культура-амыдыралга 20 тудугларны кылыр, ниитизи-биле 5,5 муң ажыг малга 27 кажаалар болгаш 2050 тонна тараа кирер складтарны тудар. Социалистиг чарышта алдынган хүлээлгениң күүселдези дээш ажыл бүгү черлерде улам калбарып турар.

• • •

Таңды районда «Революцияның чалбыызы» база Жданов аттыг колхозтарның малчыннарының кыйгырыын Чөөн-Хемчик районнуң малчыннары деткивишаан, улам бедиткен хүлээлгелер ёзугаар ажылдап турар. «Большевик» колхозтуң саанчылары тургузу азыралда инек бүрүзүнден муңдан куду эвес литр, «Искрада» Бапак, Анай, Хурагандай олар боттарында быжыглатынган инектериниң бирээзинденне 1200 литр, а «Коммунизмче орук» колхозтуң Мыйдок, Сендеңмаа, Дооскара олар 1300 литр сүттү саап алырын хүлээнген.

• • •

Үнелиг культура болур кукурузаны областың элээн хөй колхозтары тарып эгелээн. Улуг-Хем районда Ленин аттыг колхоз бо чылын 10 гектарны тарыыр, аңаа херглээр 240 килограмм үрезин бар, ону ажаап өстүреринге комсомолчу-аныяктардан тускай звено тургустунган. Удобрениеге 30 тонна өдекти, 2 тонна ажыг хүлдү белеткеп алган. Кукурузаны шын тарыыр, эки ажаап өстүрер талазы-биле өөредигни агроном эш Сагояков организастап турар.

Колхозчу тараажыларның чедиишкини

ЧЕДЕР. **(Телефон-биле).** Кызыл районда «Тиилелге» кедээ ажыл-агый артели бо чылын тараа культураларын 730 гектарга тарыыр планныг турган. Часкы хову ажылынга хынамчалыг белеткелдиң, ылаңгыя колхозчу тараажыларның механизаторлар биле чаңгыс эп-сеткилдиг күш-ажылының түңнелинде колхоз тараа культураларын районда мурнап, май 13-те 1023 гектарда чажып тараан. Ооң иштинде кызылтас 585 гектарның орнунга 837, а суланы 80 гектарның орнунга 164 гектар кылдыр тараан.

Кылдынган ажылдың шынары багай эвес, агротехниктиг негелделерни хандырып турарын хыналда илереткен. «ДТ-54» маркалыг тракторда ажылдап турар трактористер Пахомов, Ондар, Михайлов олар чаштырылганың хүн онаалдазын үргүлчү 220—240 хуу күүседип турган. Үрезин болгаш сөөртүлгениң өске-даа ажылдарын кылып турар Торжу, Көгел, Сагаан-оол оларны база мактап болур, ындыг мурнакчылар хөй илерээн.

Колхозтуң хову ажылының бригадазы амгы кичээнгейни ногаа, картофель олуртулгазынче, мал чеми культураларының тарылгазын улам калбартырынче угландырбышаан, тарааның чайгы ажаалдазынче угландырып турар.

С. СЕДЕН-ООЛ.

ЧАА БИБЛИОТЕКА

Чоокта чаа Чаа-Хөл районнуң Ак-Туруг суурда чаа библиотека ажыттынган.

Библиотекада ам ниитизи-биле 1007 санныг номнар бар. Ооң барык-ла чартык кезии чечен чогаалдың номнары болуп турар. Эң ылаңгыя орус классиктер Пушкинниң, Лермонтовтуң, Горькийниң, Гогольдуң, Чеховтуң, Толстойнуң болгаш өске-даа алдарлыг чогаалчыларның чогаалдары бар. Библиотеканың тургустунган кыска үезиниң дургузунда ында 54 доктаамал номчукчу четкен.

Библиотеканың ажылдакчызы эш Жукова болза, Ленин аттыг колхозтуң хову турлаанче номнарны үргүлчү үндүрүп турар. Ында тыва дыл кырында Бабаевскийниң «Алдын сылдыстың ковалери», Островскийниң «Каң канчап катканы», Мальцевтиң «Чуректиң ханызындан», Семушкинниң «Алитет дагларже чоруптту» болгаш өске-даа номнар хөй.

М. ӨЛЧЕЙ-ООЛ.

Фридрих Шиллер

(1805—1955)

Фридрих Шиллер мөчээнден бээр 150 чыл болган. Чогаадыкчы ажылы найыралдың болгаш улустарны хостаарының херээнге кезээде бараан болуп чораан улуг немец национал шүлүкчүнүң тураскаалдыг хүнүн Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Кыйгырыы-биле бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен демдеглеп эртирип турар.

«Шиллер — бурунгу болбаазыралдың одунга каңнатынган магалыг сеткилдиг кижи чораан — деп, улуг орус шүлүкчү В. Г. Белинский бижээн. Шиллерниң шүлүк чогаалының үнү «кижи төрелгетенге ынакшылдың бодалын илередип турар». Шиллерниң шүлүк чогаалында ооң чүрээ «кижилерни тоо-быдарадып, кижилер бот-бодунга ха-дуңмалышкы болурун уттур кылдыр оларны албадап чораан, шажынның болгаш националдың, эргиниң артыышкыннарының, өртедириниң болгаш шаажылааларының бак чаңчылдарын көөр хөөн чогундан кижиге болгаш кижи төрелгетенге ынакшылдыг эң-не кызыл, чалбыыштыг болгаш буянныг ханы болуп мөңгези-биле тикигейнип үнген».

Белинскийниң чугаалаанынга Шиллерниң ада-чуртчузу—шүлүкчү Генрих Гейнениң мындыг бодалы чоокшулажып турар: «Шиллер революцияның улуг идеяларының алы дээш бижип чораан болгаш бодалдың Бастилияларын үрегдеп, хамык улусту, карачаңгыс ха-дуңмалышкы община дег, хаара тудуптар кайгамчык улуг дуганның—хосталганың дугайын чепсеглээринге киржип чораан».

Шиллерниң шүлүк чогаалы, эң ылаңгыя ооң драматургиязы, бодунуң үезиниң нарын айтырыгларынга ниитичи чугула болуп чораан. Аныяк Шиллерге театр, ооң сөзү-биле чугаалаарга, «моральдың» (тодаргайлаарга хөй-ниитиниң) албан чери турган, ынчангаш кижизидикчи сорулгага келир үедеги немец национал театрның үндезинин Шиллер көрген. Уран чүүлдүң ниитилелге бараан болурунуң идеязы Шиллерниң чогаал ажылын харысалгалыг үеже угландырыпкан. Ол идея кижиниң чаагай чаңының төлептиинге чайгылыш чок бүзүрелге болгаш кижиниң «магалыг мөзүзүнге», Францияның буржуаз революциязының бүдүүзүнде XVIII вектиң мурнакчы чырыдыкчы буржуаз демократтыг бодалынга соруу болур бүзүрелге үндезилетинген идея болур.

Шиллерниң (ооң үезиниң демократтыг ёзу-биле боданып чораан кижилериниң дег) хосталга биле деӊ эргелии —кижиниң алыс болгаш чарлып болбас эргелери-дир дээрзинге ханы бүзүрел оортан үнүп келген, шүлүкчүнүң кандыг-даа политиктиг парлалга болгаш социалдыг деӊ эвес чорукка килеңниг көөр хөөн чогу, эң дээре, эң-не бышкан болгаш төлептиг кижиниң ниитилел тургузуунга таарыжырынга, кижилерниң акы-дуңмалышкы болгаш улустарның акы-дуңмалышкы болурунга ооң идегели оортан үнүп келген. Ол үзелдер шүлүкчүнүң «Өөрүшкүже» (1785) деп кайгамчыктыг гимнизинде ооң «миллионнар, куспактажыңар!» деп бүгү кижи төрелгетенче кыйгырып турар чалбыыштыг кыйгызы-биле гениалдыг болуп илеретинген. Шиллерниң бүгү шүлүк чогаалының улуг хамааты үнү, ооң драматургиязын өттүр дээп, ол драматургияның сценазы үнүп турар шиилериниң үндезинин салып турар алыс тодаргай сорулгалыы, Шиллерниң чогумчалыг маадырларының — ниитилелге хоралыг чорукка удур чалбыыштыг демиселчилерниң, Маркстың чугаалааны-биле алырга, үезиниң сагыш-сеткилиниң амыргазы болуп чораан, эң ылаңгыя Шиллерниң баштайгы шиилеринде демиселчилерниң овур-хевиринде сиңниккен моральдыг болгаш хөй-ниити кол бодалы оортан үнүп келген.

Бодунуң үезинге холбашкан төөгү драмазын, колдуунда-ла социал азы төөгү айтырыглардыг драманы чогаадып турар үезинде, Шиллер бичии, психологиктиг азы өг-бүлениң, амы-хуунуң драмазының кызыы хаалгазын алгыдып үндүрген. Эң чугула, а чамдыкта көргүзүгнүң ёзулуг киржикчилери Шиллерниң сценага үндүрүп эккелгени улус массалар, маадырны долгандыр турар ниити коллектив болур турган. Ол—Валленштейн лагериниң солдаттары, Карль Моорнуң дээрбечилери, бурунгунуң үлегери-биле бижитинген «Месинниң Кенинде» улустуң ыраажылары, улусчу-төөгүлел драма «Вильгельм Тильде» кол маадыр болуп киржип турар дарлаткан болгаш тура халаан чон-дур.

Буржуазтыг критика Шиллерни дегийт-ле идеалист деп адап турарлар. Ынчалзажок Шиллерниң идеализми кижизиг чоруктуң болгаш кижи төрелгетен ниитилелиниң депшилгезиниң бедик бодалдарынга база оларны боттандырарының шудургу чүткүлү дээш бүзүрелде туруп турар. Бодунуң кошкак талазын көргүзүп турар шак ол хөй-ниитичи бодалдарның шын характери шүлүкчүнүң амыдыралының болгаш чогаал ажылының эпохазында турган Германияның ниитилел-төөгүзүнүң хөгжүлдезиниң онза чүүлдери-биле холбаалыг турган.

XVIII векте экономика талазы-биле чыдып калган, политика талазы-биле үүрмектелген Германияга, тараачыннарга феодалдыг дарлалдың болгаш бюргерствонуң көңгүс-ле политиктиг удуртулга чок үезинде, делгей ниитилел шимчээшкининиң буржуаз-демократтыг характеринге, революсчу демократтыг идеологияның политика талазы-биле хевирлетинеринге, революция мурнундагы Францияга бар турганы ышкаш, баштайгы белеткелдер чок турган. Чүгле ол үениң аңгы-аңгы мурнакчы немец чогаалчылары, келир үениң дег сагындырып келир кылдыр таарыштыр билдиртпес хевир-биле чоннуң човуланың болгаш чоннуң күзел бодалдарын боттарының чогаалдарынга көргүзүп турганнар. Шак ол демократтыг литератураның эң-не кескү төлээзи Шиллер болган.

Шиллерниң баштайгы драмаларында ооң үезиниң ниитилел амыдыралы күштүү-биле илеретинген. Ол драмаларда политиктиг болгаш социал дарлалга, ниитилелдиң деӊ эвезинге база кижини кижи дарлаар чорукка удур удурланыышкын тодазы-биле дыңналып турар.

«Дээрбечилерниң» (1781) маадыры бүгү ниитилелге ажык дайынны чарлап турар. Ол эргетеннерге удур партизан дайынын чорудуп турар «буянныг дээрбечи»-дир. Ооң демисежип турары чоннуң дайзыннары немец феодалдыг абсолютизмниң чогумна хевирлери: бодунуң тараачыннарының ханын төп турар помещик; авыяастап чорааш, бөдүүн аттан хүндүүргектиң адынга четкен сайыт; хөй акша бергенге хүндүткелдиг олудун болгаш албан-дужаалын садыпкан, төрээн чуртунуң дугайында хилинчектенип чораан патриотту эжик аскындан үндүр октапкан коммерцияның чөвүлекчизи; инквизацияның дүжүп батканының дугайында индирге турупкаш, хамык улустуң мурнунда ыглапкан католик шажынның ламазы.

«Кара сагыш болгаш ынакшыл» (1784), Энгельстиң чугаалааны-биле, «баштайгы немец политик-идеялыг» драма болур. Ол драманың амыдырал, өг-бүле темазы—социалдыг деӊ эвезиниң эрги чаңчылдары-биле ынакшылдың маргылдаазы, — XVIII векте немец ниитилел амыдыралының, феодалдыг «быдаргай күрүнениң» политиктиг чурумунуң, чагырыкчыларның дерзии болгаш туразында чоруунуң, ноян хүндүүргектерниң болгаш ынакшааннарның тергииделдериниң, хөреңгитеннерниң самыыраашкынының болгаш бөдүүн кижиниң эрге чогунуң делгем, шынныг сойгаландыр илеретинип турар чурумалын тодарадып турар.

Ол ийи шии кайызы-даа маадырларның коргунчуг өлүмү-биле төнер. Ынчалзажок бо шиилерде Шиллерниң пессимизми эвес, харын ол үедеги Германияның ниитилел байдалын шын көргенинге үндезилетинген чогаалчының шыны илеретинип турар. Ооң-биле кады шүлүкчү депшилгелиг болгаш кижизиг чоруктуң бодалдарының алыс тиилелгезинге чайгылыш чок бүзүрелди камгалап турар. Европаның литературазынга Францияның революциязының бүдүүзүнде, Шиллерниң чогаалдарында ышкаш феодалдыг ниитилелдиң социалдыг шын эвес чоруктарынга удур революстуг удурланыышкынының үнү кая-даа шак ынчаар тода чаңгыланмайн чораан. Революцияның чылында «Дээрбечилерниң» Парижтиң сценазынга улуг чедиишкинниг болганы анаа-ла эвес, ынчангаш революсчу Конвент шүлүкчүнү Франция республиказының хамаатызы кылдыр хүндүлүг ат-биле шаңнаан.

Шиллерниң төөгү трагедияларында көргүзүгнүң шөлү калбарып, ооң үезиниң социал темазы допчулаан хевирге делегейниң төөгүзүнүң темазы болуп турар. Шүлүкчүнүң төөгүнү ханызы-биле өөренгени бо бөлүк чогаалдарны тургузарынга белеткел болган: Нидерландыларга болгаш революцияга болгаш Германияга болган үжен чылдың дайынынга тураскааткан төөгү чогаалдар база бодунуң төөгүлүг утказы-биле ол чогаалдар-биле холбашкан «Дон Карлос» биле «Валленштейн» деп трагедиялар ол төөгүнүң түңнели болган.

Бодунуң төөгү чогаалдарынга феодалдыг ниитилелдиң болгаш ооң идеологиязының буступ дүжериниң эгези-биле холбашкан бүгү Европаның политиктиг кризиниң эпохазын көре тура, Шиллер, төөгүзү-чырыдыкчы дег, ол кризистиң чылдагааны болур материалдыг күштерниң үүлгедиглерин өөренип көрбейн барган. Бодунуң үезиниң мурнакчы буржуаз-демократтыг идеяларын, кижи төрелгетенниң эң эки келир үезиниң дугайында демократ-революсчунуң күзелдерин төөгүлүг эрткен үениң мурнунга Шиллер эккелген. Шиллерниң бодааны-биле, эрткен үеде улустарның хосталга дээш демисели ооң үезинге политиктиг өөредиг болуп бараалгаар ужурлуг.

«Дон Карлос» деп төөгү трагедиязы XVI вектиң төнчүзүнде Испанияга феодалдыг абсолютизмниң кризизин — эргилделиг үениң улуг болуушкуннарын, Нидерландия провинцияларының — Европага баштай тиилелгелиг болган буржуаз революцияның тура-халыышкыннарын көргүзүп турар. Ниитилел-экономиктиг чөрүлдээ Шиллерге эрги болгаш мировоззрениениң үскүлежиишкини болуп турар. Европага католик шажынның баштыңы, Испанияның Филипп II хаанының ордузунга тергиидеп турган бүдүүлүк туразында чорук база шыдажыр аргажок хоозун шажынчы чорук, политиктиг хосталыышкынының идеяларының болгаш өске шажынга шыдажырының тарадыкчызы, шииниң маадыры Маркиз Позаның камгалакчы болуп тулчуп турганы чаагай хосталгага кижиниң төлептиинге бүзүревес чорукка үндезилетинген тургулаан. Маркиз Поза биле Филипптиң аразында кайгамчыктыг сценада чаагай сеткилдиг маадыр «кижи төрелгетенниң чорудукчузу» болуп, ызыгуурттан хаанны, чүдүкчүнү, дерзиини бодунуң чечен сөзү-биле бүзүреткен, бодунуң албаты чоруу-биле «бодалдың хосталгазын» балдырлаарын оралдажып турары — политик талазы-биле» болбаазыраан абсолютизмге» үндезилетинген идеология ышкаш бүдүүлүксүмээр. Ынчалзажок, Маркиз Позаның сөстери сиңниккен авыралдыг гуманизмниң, хосталгага ынакшылдыг болгаш кижи төрелгетенниң соруу Франция революциязының бүдүүзүнде мурнакчы чырыдыкчы идеологияның эң-не тодаргай чидиг илерээшкини болуп турар.

Ол үедеги Германияның депшилгелиг кижилериниң хөй нуруузу-биле кады Шиллер Францияның революциязының, улустарның хосталырының хаязы кылдыр өөрүшкүлүг-биле байырлап турган. Колдуунда бодунуң хөй-ниити бодалдарыкга амыдыралының сөөлгү хүнүнге чедир Шиллер бүзүрелдиг болуп арткан, ынчалза-даа Францияга якобин диктатуразының үезинде революцияның дайзыннары-биле улус чоннуң дорамчылаарының методу шүлүкчүнү ойтур идипкен. Ынчалза-даа драматург Шиллерге улустарның хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш демисели ооң сөөлгү чогаалдарында ол үениң төөгүзүнде эң чугула өөредиг болуп артыш калган. Улусчу-төөгүлүг драма, «Вильгельм Телльдиң» (1804) маадырлары даштыкы күчүүргеннерниң шериг-феодал дарлалынга удур бодунуң хамаарышпас чоруун болгаш каржызы-биле дорамчылаткан кижи эргезин камгалаар дээш, тура халаан швейцар тараачыннар болур. Тура халаан кантоннарның эвилели-биле бызыглатынган чоннуң чаңгыс эви хамаарышпас чоруу болгаш политиктиг хосталга дээш демиселинде тургустунуп турар.

...Хайыралыг ада-чурт дээш туржуп тур бис,
Кадайларны, төлдерни дээш туржуп тур бис!

Национал чаңгыс эптиң болгаш национал удурланыышкынның, хосталга дээш демиселдиң темазы Шиллерге ооң үезиниң чугула айтырыгларының — Наполеоннуң тергииделиниң үезинде шериг агрессияның белен чижи болуп турган политик талазы-биле быдараан Германияның национал салым-чолунуң темазы болуп турганы чигзиниг чок.

«Орлеан кызында» (1801) Шиллер даштыкы эжелекчилерниң дарлалындан бодунуң чонун камгалаар дээш тынын берген бөдүүн тараачын кыстың патриоттуг маадырлыг чоруун мактап ырлаан. Домремиден келген кадарчы кыстың овур-хевиринде сиңниккен чоннуң патриотизми Франция хаанның кошкак болгаш яламыр чогунга база боттарының кортуу-биле Төрээн чурттун бакка киирген, хуузунда сонуургалы дээш национал дайзын-биле дугуржуптарынга белен турган хаанны долганган эргетеннерге удур кылдыр бестүр.

Шүлүкчүнүң мөчээ-ле 150 чыл болганын (бо чылдың май 9) Герман Демократтыг республиканың тайбыңга ынакшылдыг бүгү депшилгелиг кижилери болгаш совет улус улуу-биле демдеглеп эртиргеннер.

Эрги болгаш чаа шагның чечени-биле долу үнелиг хөй санныг орулгалары-биле совет номчукчуга Шиллер эки билдингир. Шиллерниң шүлүкчү салгалын чогаадыкчы ёзу-биле шиңгээдип алырының эгези Жуковскийниң шылгараңгай очулдурган шүлүк очулгалары-биле салдынган. Балладалар болгаш «Орлеан кызы», «Өөрүшкүже гимни» Тютчел очулдурган, а бистиң хүннеривисте — Лозинский. Чечен чогаалдың күрүнениң ном үндүрер чери 1950 чылда классиктиг болгаш амгы совет шүлүкчүлерниң очулдурганы-биле Шиллерниң 8 улуг томнуг чыынды чогаалдарын үндүрүп доосkan. Юбилейге уткуштур Шиллерниң чаңгыс тому болгаш шүлүкчүнүң чаа хөй томнуг чыындызын үндүрерин белеткеп турар.

В. ЖИРМУНСКИЙ,

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү, профессор.

Чоннуң хүндүткелинде

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозта медпункту эргелекчизи Любовь Андреевна Зозуля кызымаккай эки ажылы-биле чоннуң хүндүткелин бодунга чедип алган. Эш Зозуля аарыг кижилерге эптиг-ээлдек болуп, оларны дүн-хүннүң кайы-даа шагында хүлээп ап, эмнеп турар.

Медпунктунуң ийи өрээлинде дөрт аарыг кижиниң чыдар оруннары бар. Медпунктуга эрткен 1954 чылдың төнчүзүнден бээр 29 иелер божаан.

Эш Зозуля колхоз төвүнден 30—40 километр ырак черлерде турар малчыннарга үргүлчү барып, оларның ортузунга лекция, беседаларны доктаамал чорудуп турар. Чүгле сөөлгү каш айларның иштинде суурга болгаш колхозчу малчыннарга медицина дугайында 14 лекцияларны номчаан. Эң ылаңгыя «дизентерия аарыгдан уругларны камгалаары», «чуртталга бажыңнарын арыг-шевер тургузары», «тапкылаар чорук хоралыг» деп лекцияларны номчаанын дыңнакчылар улуг сонуургал-биле дыңнааннар.

И. КЕЛИК-СЕНГИ.

Областың колхозтарында тарылганың чоруп турары

(1955 чылдың май 15-те)

Районнар аттары	Ниитизи-биле чазын чажып тарааны (хуу-биле)	Оон иштинде тараа культураларын чашканы (хуу-биле)
Чаа-Хөл	114,2	122,1
Өвүр	100,0	103,7
Каа-Хем	98,2	113,8
Таңды	95,3	103,5
Бии-Хем	95,1	102,9
Улуг-Хем	92,5	100,1
Кызыл	87,6	111,3
Сүт-Хөл	86,7	100,7
Эрзин	86,4	114,6
Бай-Тайга	86,3	97,0
Тес-Хем	82,2	103,1
Чөөн-Хемчик	73,3	89,9
Барыын-Хемчик	71,3	79,5
Тожу	30,0	66,6

◆

Үлегерлиг ажылдакчылар

Барыын-Хемчик районда райминзагтың агентизи эш Озугун биле алгы-кеш белеткелиниң складының эргелекчизи эш Тараканов олар белеткел ажылының мурнакчылары болуп турарлар. Эш Озугун Барыын-Хемчик районнуң Аксы-Барлык сумузунда агентилеп турар. Ол, сумунуң ажылчы чоннарының ортузунга күрүнениң белеткел ажылдарының улуг ужур-дузазының дугайында тайылбыр ажылын доктаамал чорудуп келген.

Моон түңнелинде сумунуң ажылчы чоннары күрүнеге дужаар көдээ ажыл-агый продуктуларының планын өй-шаанда үлегерлиг күүсеткеннер. Эш Озугун бодунуң ажылын чурттакчыларның турар чериниң аайы-биле планнааш, ол ёзугаар ажылдап турар. Склад эргелекчизи эш Тараканов чүгле складка дужаап турар чиг-этти хүлээп алырынга кызыгаарланмайн, харын райминзагтың агентилери-биле кады колхозтарже үнүп, алгы-кешти болгаш өске-даа чүүлдерни садып ап турар.

Эш Тараканов чоокта чаа Эрги-Барлык сумузунга чорааш, чүгле ийи хонукта безин 107 улуг, биче алгыны садып алган. Эш Тараканов бирги кварталдың белеткел планын 300 хуу күүсеткен. Бо эштерниң мурнакчы ажылының дуржулгазын өске агентилер үлегер болдуруп, ону боттарының практиктиг ажылдарынга чедиишкинниг ажыглаар ужурлуг.

Д. САГАН.

◆

Колхозчу суурда чаа амыдырал

1949 чылга чедир-ле Кунгуртуг шөлүнге чаңгыс-даа тудуг чок куруг дазыр турган. Колхозчу чоннуң чаңгыс демниг күш-ажылының түңнелинде ам ында, Каа-Хем районнуң Төре-Хөлде Хрущёв аттыг колхозтуң төвү —Кунгуртуг деп чаа суур тургустунган.

Кунгуртуг чыл бүрү-ле сайзырап,—чуртталганың болгаш культура-амыдыралдың, бүдүрүлгениң база малдың эки шынарлыг кажааларының чаа шевергин чараш тудуглары суурну каастап турар. Эң ылаңгыя Кунгуртугда чеди чыл школазының, кижи эмнелгезиниң, почта, радио станциязы, көдээ клуб, магазиннер, хлеб, быжырар чер, колхоз конторазы дээш өске-даа хөй-ниити черлери хөй.

Суурнуң кудумчуларында Москваның, Ленинградтың, Красноярскийниң, Кызылдың болгаш өске-даа хоорайларның радио дамчыдылгазы радиода чаңгыланып турар. Кижи эмнелгезиниң бажыңында аараан кижилер экирип, иелер чиик чаагайы-биле божуп турарлар. Ажыл шагы төнери билек колхозчулар клубка чыглып келгеш, кинону көрүп, лекция, беседаны дыңнап, хостуг шактарын культурлуу-биле дыштанып эртирип турарлар.

Суурнуң элээн хөй чуртталга бажыңнарында радио точкаларын киирген.

Бо чылын суурга мал эмнелгезиниң пунктузу, аптека, почта чериниң, белеткел конторазының, чеди чыл школазының 6 өрээлдиг бажыңын, көдээ Совет конторазының чаа тудугларын немей тудар.

К. ХЕРЕЛ.

◆

Почтачы агитатор

Колхозчу коммунист эш Х. Часкалбаа Улуг-Хем районнуң Маленков аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң почтачызында ак-сеткилдиг ажылдап, колхозчуларның парлалга чагылгазын болгаш чагаа харылзаазын ээлеринге саадал чокка чедирип келген.

Эш Часкалбаа район төвүнден почтаны неделяда үш удаа ап турар болгаш ырак фермаларда малчыннарга, тайгада ыяш белеткелинде колхозчуларга солуннарны чогуур өйүнде чедирип бербишаан, солун номчулгазын доктаамал чорудуп турар.

Колхозчу почтачы парлалга чагылгаларын узадыр дугайында тайылбыр ажылын чагыкчылар ортузунда чорудуп турар.

В. ДОРЖУ.

Колхозтуң мурнакчы тудугжузу

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң амгы турар төвүнге сес-тос чылдарның мурнунда чуртталга бажыңнары чок турган. Ынчаарда аңаа колхозчуларның өглери мөөннежип эгелээн. Чүгле 1947 чылдан бээр колхозчулар олче боттарының хууда эрги бажыңнарын көжүрүп, колхозчу суурну үндезилеп эгелээннер. Колхозчулар сууржун чуртталгаже шилчиирин шиитпирлээш, доктаамал ажылдаар тудуг бригадазын 1949 чылда тургусканнар. Оон бээр чаа колхозчу суурнуң чаңгыс-аай хевирлиг чуртталга бажыңнарының тудуу эгелээн.

Ол бригаданың составынга эш Моңгуш Доспаң-оол база кирген. Ол болза, аңаа мынчага чедир үзүктел чокка ажылдап, амгы үеде колхозтуң мурнакчы тудугжузу болуп турар.

Эш Доспаң-оолдуң ажылчы мөзү-шынарын ооң кады ажылдап турар эш-өөрү онзалап мактап турар. Ооң дугайында мактал амгы үеде артельдиң бүгү кежигүннериниң макталы болу берген. Ооң ындыг алдары анаа-ла таварылга эвес. Ол болза, эш Доспаң-оолдуң бодунуң ак-сеткилдиг күш-ажылы-биле чедип ап турар алдары болур.

Ол, тудугнуң кандыг-даа ажылдарын күзелдиг-биле күүседип келген. Ылаңгыя ыяш дилер, бажың ханазы эптеп тудар, соңга болгаш эжик кастыктары чазап кылыр ажылдарга онза мергежээн.

Эш Доспаң-оолдуң чугаалап турары болза:—Чоокку үеге чедир-ле үүрмек хуу ажылдыг, чединмес чуртталгалыг чордувус. Ам бистиң амыдыралывыстың арны шуут өскерлип, байлакшылдыг чаагай апарган. Коллективтиг ажыл-агыйның артык күштүүн эрткен каш-ла чылдарның иштинде бүзүреп көрдүвүс. Коммунистиг партия болгаш совет чазак бистиң колхозчу амыдыралывыстың дүрген чечектелиишкининге сагыш салып дузалаан, көдээ ажыл-агыйны улам хөгжүдериниң тодаргай программазын айтып берген. Улам-на байлакшылдыг болгаш культурлуг чурттаар төлээде, колхозчулар боттарывыс улам-на эки ажылдаар ужурлуг бис. Бай шырак амыдыралдың үндезини болза, бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылда-ла болгай.

Мурнакчы колхозчунуң ол сөстери бистиң бүгү колхозчуларывыстың сеткил-сагыжын илередип турар. Ол сөстер ооң бодунуң херек кырында ажылы-биле дүүшкен.

Колхозтуң тудуг бригадазы тус-тус бөлүктерге чарылган. Ынчаарга эш Доспаң-оол бодунуң бир бөлүк эш-өөрү-биле кады 4 кижи суурда чуртталга бажыңнарын тудуп турарлар. Олар бо чылын чуртталганың 10 чаа бажыңнарын тудар болгаш чедир кылдыммаан 30 ажыг бажыңнарның талазы-биле ажылдарны доозар ужурлуг.

Тудугжулар чылдың онаалдазын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг хүлээлгени алганнар. Олар Май 1-ниң байырлалынга таварыштыр 5 бажыңның тудуун доозарын хүлээнгеш, а херек кырында 6 бажыңны тудуп доосканнар. Оон иштинде 3 бажыңны эш Доспаң-оол бодунуң бир эжи-биле кады туткан.

— Бистер тудугнуң сан талазы-биле планын күүседири-биле чергелештир, а ооң шынарын бедидер дээш демисежип турар бис. Бо чылдың тудуг ыяжының тайгага баштайгы белеткелин организастап чордум. Тудуг ыяжын эки шилип турган кезип алыры чугула. Бажыңнарның чараш хевирлиг болуру ооң ыяжының дорт хөнүзүнден, чаңгыс аай чазалгак хемчээлинден дыка хамааржыр. Ынчангаш бодумнуң кезип алган ыяштарым-биле тудуг кылырымга онза таарымчалыг болгулаан —деп, эш Доспаң-оол чугаалап турар.

Колхоз даргазы эш Кончук ол мурнакчы тудугжунуң дугайында мынчаар чугаалап турар: —Эш Доспаң-оол бистиң идегелдиг мурнакчыларывыстың бирээзи. Организастаар ажылга ол күзелдиг-биле барып турар. Ылаңгыя бо чылдың эгезинде тайгага тудуг ыяжын белеткээрин башкарар дугайында бистиң даалгавысты эки күүсеткеш келген. Февральдың 15-ке чедир 2500 тудуг ыяжын кестирген, 1500 ыяшты ажык оруктче үндүр сөөртүрүн организастаан. Ол, артельдиң ниити ажыл-агыйының хөгжүлдези дээш чүткүлдүг демисешпишаан, а бодунуң хуузунда чуртталгазын үлегерлиг тудуп турар. Ооң чурттап турар бажыңының девискээрин барып көрген кижи — бо-даа ажыл-агыйжы кижи-дир эвеспе — деп биле бээр.

Шынавыла ындыг болуп-даа турар. Ооң бажыңының дашты херимниг. Херимниң иштин колхозчу өг-бүлениң хууда ажыл-агыйынга таарыштыр тургустунган. Ында арыг-шевер болгаш шупту-ла чазаглыг. Уборная бар. Бажыңны долгандыр ыяштар тараан. Кудук бар. Ону шуптузун-на ол боду кылып алган. Ам бодунуң бажыңынга база бир өрээлди кожа тудуп турар.

— Чурттаар төлээде, ажылдаар херек. Чалгаа болурга чуртталга каасталбас-ла болгай. Төрээн колхозувустуң чечектелиишкини дээш демиселче бодумнуң күш-ажылчы салыышкынымны улам өстүрер мен—деп, эш Доспаң-оол чугаалап орар.

Н. МААДЫ.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Чемненикчилерниң негелдезин хандырары чугула

Улуг-Хем райпозунуң район төвүнде хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң ажылында улуг четпестер бар. Бо дугайында райпо баштаар чериниң болгаш хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң адынга чаңгыс удаа эвес шүгүмчүлелдер болган.

Район төвүнде столовая-биле чайнааның ажылдарында илерээн четпестерни чайладыр талазы-биле райпо баштаар чери мынчага чедир шиитпирлиг хемчег албаан. Столовааның ажылдакчылары чемненикчилерни саат чок чемгеринче далашпайн, харын оларны 2—3 шак чедир манадып, а чамдык таварылгаларда оларны хөй манаткаш куруг чорудуп турар.

Ылаңгыя чайнааның ажылы дыка багай. Ооң ишти арыг-шевер эвес. Ында чемненикчилерге таарымчалыг байдал тургустунмаан. Бо чайная сөөлгү үеде арагачы кижилерниң чыглыр чери апарган. Чайнааның ажылдакчылары чемненикчилерге ээлдек эвес. Олар чүгле аңаа доктаамал «чемненикчилер» болу берген арагачыларга спирт садарынга өйлежип турар.

Шагаан-Арыгның хоорай Соведи район төвүнде хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын чоннуң негелдезинге дүүштүр тургузар, ону чемненикчилерниң культурлуг хандырылгазының төвү болдурар талазы-биле база багай ажылдап турар. Столоваяга болгаш чайнаага хөй-ниитиниң контролюн тургузары эргежок чугула деп чүвени районнуң хамаарышкан организациялары тодаргай билген турар ужурлуг.

Хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын бедик деңнелге тургузары, оларның белеткеп турар чемнериниң шынарын экижидери болгаш ассортиментизин көвүдедири хамыктың мурнунда райпо баштаар чериниң шиитпирлиг ажылындан улуг хамааржыр. Бо сорулганы амыдыралга чедиишкинниг боттандырарынга хөй-ниитиниң чемненилге черлериниң ажылдакчылары бүгү күжүн салып, ак-сеткилдиг ажылдаары чугула.

Н. ЛОПСАН,

Колхозтуң төвүн шын шилиир

Сүт-Хөл районнуң Кызыл-Тайгада Сталин аттыг колхозтуң төвүн эгезинден тура кандыг-даа шилилге чок таварылга болуп тургусканы билдингир. Суурнуң турар чери кадыр хавак кыры. Хөрзүннүң чемиштиг карты чуга болгаш аажок сайлыг. Моон ужурундан колхозчулар бажың чанынга огород тарывайн турарлар.

Бо чылын ол колхоз ол-ла районнуң «Большевик» колхозу-биле каттышкан. Улгаттыр каттышкан колхозтуң төвүн «Большевик» колхозтуң төвү турган черге кылыр деп саналдар үнүп турган. Ынчалза-даа ол айтырыг маргылдаалыг болуп турарын барымдалааш, ону сөөлзүредир, ол айтырыгны бүгү тала-биле өөренип көргеш шиитпирлээри-биле соңгаарлаткан.

Чоокта чаа, СЭКП Сүт-Хөл райкомунуң ийиги секретары эш Лихтинге баштаткан комиссия ол колхозтуң төвүн Сталин аттыг колхозтуң эргиде төвү турган Ишкин-Аксынга тургузар деп шиитпирлээн. Комиссияның бо шиитпири-биле колхозчулар чөпсүнмейн турар. Мынчангаш бо айтырыгны ылап өөренип көргеш, чоокку үеде үзе шиитпирлээри негетинип турар.

С. СЕВЕН-ОЙДУП.

Куш фермазын организастаар

СЭКП Төп Комитединиң сентябрь Пленуму куш ажылын хөгжүдер талазы-биле улуг сорулганы салган. Пленумнуң шиитпирлеринде айыткан сорулгаларны Улуг-Хем районнуң Маленков аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң баштаар чери күүсетпейн турар.

Колхоз куш фермазын организастап тургузар дээш 1952 чылда 500 куш турар кажааның тудуун кылып эгелээш, чүгле ханазын тургускаш соксап каан. Ол кажаа ам үрелип, буступ турар.

Артельдиң бо чылгы бүдүрүлге планында 500 дагаалыг болуру көрдүнген болза-даа, ам чүгле 19 кырган дагаалар бар, олар эрткен чылын чаңгыс-даа чуурга бербээн болгаш ам база бербейн турар.

Колхозка куш фермазын организастаар дугайында колхоз даргазы эш Сүмбүр болгаш Шагаан-Арыг МТС-тиң колхозта зоотехниги эш Токаш-оол кичээнгейни салыр херек.

Н. ЛОПСАН,

«Шынның» корреспондентизи.

Ясли тургузар болза эки

Колхоз бүдүрүлгезинге иелерни киириштирери-биле сезоннуг ажылдар үезинде колхозтарга яслилер организастаары чугула айтырыг болур. Ындыг турбуже, Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артелинде ясли чок болуп турарындан чаш уругларлыг 80 ажыг иелер колхоз бүдүрүлгезинге киржир аргазы чок болуп турар.

Чаш уругларны яслиге тургузуп, колхозчу иелерни күш-ажылга киириштирер арга колхозта бар турда-ла колхоз баштаар чери ясли организастап тургузар дугайында сагыш салбайн турар.

Х. ТААН-ООЛ.

Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы

ЧАА ХЫДЫКЧЫ ДАЙЫННЫҢ АЙЫЫЛЫНДАН КИЖИ ТӨРЕЛГЕТЕННИ ЧАЙЛАДЫР!

Чепсегленишкиннерни кызырар, атомнуг чепсекти хоругдаар болгаш чаа дайынның айыылын чайладыр айтырыгларның талазы-биле Совет чазактың май 11-де парлалгага чарлатынган саналы бүгү делегейге улуг ужур-дузалыг болуп турар. «Совет чазактың чаа саналдары тайбыңның хереэнге улуг салыышкын болуп турар. Ол саналдар улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынче угланган болгаш күрүнелер аразынга эргежок чугула бүзүрежилгени база кайы-кайызын билчир чорукту доктаадып тургузарынга таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар» деп ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин медеглээн. Чепсегленишкиннерни дүжүрер айтырыгларның талазы-биле ССРЭ-ниң саналдары чаа хыдыкчы дайындан кижи төрелгетенни чайладыр, күрүнелер аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту кошкадыр, чепсегленишкиннерни эндере бүдүрери-биле холбаалыг аар-берге үндүрүг үүргезиниден улустарны хостаар, материалдыг курлавырларны улустарның чаагай байдалын бедидеринге ажыглаар арганы хандырар сорулганы салып турар.

Чепсегленишкиннерни эндере бүдүрерин соксадыр база массалыг узуткаашкынның чепсектерин хоругдаар дээш бүгү делегейниң бөдүүн кижилериниң негелделерин боттандырар дээш Совет Эвилели каш чылдарның дургузунда соксаал чок демиселди чорудуп турар. Совет чазак ол айтырыгның талазы-биле чаа саналдарны идип үндүрбүшаан, күрүнелер аразынга кайы-кайызынга бүзүрежир чорукту быжыглаарының, база капиталистиг делегейниң чорудуп турары «соок дайын» болгаш «күштүң политиказы» дээр бакка сурагжаан чүүлдерни соксадырының аргалыын болгаш эргежок чугулазын барымдаалап турар.

Чепсегленишкиннерни кызырар дугайында чаа саналдарында Совет Эвилели ол айтырыгларны шиитпирлеп таарыштырарын чиигедип турар элээн хөй чугула чүүлдерни идип үндүрүп турар. ССРЭ-ниң саналдары күрүнелерниң чепсектиг күштерин кандыг чогуур деңнелдерге чедир кызырар ужурлуун доктаадып айтырын көрүп турар. Беш улуг күрүнелерниң (АКШ-тың, ССРЭ-ниң, Кыдаттың, Английяның болгаш Францияның) чепсектиг күштерин болгаш чепсегленишкиннериң доктаатынган деңнелдерге чедир кызырарын 1956 болгаш 1957 чылдарның дургузунда ийи үе-чадаңың иштинде боттандырарын база чепсегленишкиннерни бүгү-нитти кызырар болгаш атомнуг чепсекти хоругдаар талазы-биле бүгү делегей конференциязын 1956 чылдың баштайгы чартыындан орайтатпайн чыылдырган турар ужурлуу саналдатынып турар. Совет саналдар болза, бирги ээлчегниң хемчеглериниң бирээзи кылдыр атомнуг болгаш водородтуг чепсекти шенээр чорукту соксадырын көрүп турар. Ооң соонда ядролуг чепсекти ажыглавас, ынчангаш атомнуг, водородтуг болгаш массалыг узуткаашкынның чепсектериниң өске-даа хевирлерин ажыглаарын бүрүнү-биле хоругдаар чорукту боттандырар деп байырлалдыг хүлээлгени чарлаарын көрүп турар.

Чепсегленишкиннерни дүжүрериниң хереэнде эң берге айтырыгларның бирээзи болза, контроль организастаарының дугайында айтырыг болуп турар.

Чаа совет саналдар контрольдуң чөптүг болгаш херек кырында ажыктыг хевирлерин идип үндүрүп турар. ССРЭ-ниң чазаа кандыг-даа күрүнениң агрессчи бодалдарын өй-шаанда илередир болгаш сагындырар арганы берип турар ындыг хемчеглерни саналдап турар. Совет саналдар анаа хевирниң чепсектиг күштерин болгаш чепсегленишкиннерин кызырар чорукту, шериг хереглелдеринге акшаландырыышкыннарны, а ол ышкаш атомнуг чепсекти хоругдаарын хайгаараар талазы-биле ажыктыг контрольду көрүп турар.

Чепсегленишкиннерни дүжүрер айтырыгларның талазы-биле совет саналдар бүгү делегейде үнелеп көрүлделерни хайныктырган. «Нью-Йорк таймс» солуннуң вашингтон корреспондентизиниң айытказын ёзугаар алырга, АКШ-тың чазак бөлүктеринге совет саналды «ыяк өөренип көрзе чогуур чугула базым кылдыр» тодаргайлаан. Германиядан ээлеп чагырыкга шериглерин үндүрер дугайында совет санал Барыын Германияга салдарлыг болу бээринден «Нью-Йорк геральд трибюн» солун дүвүреп турар. ССРЭ-ниң саналы өскелерниң девискээрлеринде шериг базаларын узуткаарын болгаш Германиядан шериглерни үндүрерин көрүп турар дугайты дүвүрээзиннерни «Нью-Йорк таймс» солун чажырвайн турар.

Совет саналдарны Англияга улуг сонуургал-биле уткаан. «Ол чаа совет саналдар бистиң негеп турганывыс саналдарны барымдаалап турар чорук бистииңге тааржып турар» деп премьер-министр Иден медеглээн.

«Каттышкан Нациялар Организациязынга Россияның эң чаа болгаш эң чугула тайбың саналын онза чугула фактор кылдыр байырлап турган» деп Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизи дыңнаткан.

Совет саналдарның күжү чүдел дээрге, чүгле чепсегленишкиннерни дүжүрерин сеткилиниң ханызындан күзеп турар бүгү кижилерге таарымчалыг болуп турарында эвес, харын ол айтырыглар талазы-биле барыын талакы күрүнелерниң төлээлекчилериниң саналдарын база барымдаалап турарында болуп турар.

Чаа совет саналдарны чарлаарының мурнунда хүн республиканчы партияның хереэженнер килдизиниң хуралынга президент Эйзенхауэрниң медеглээни болза: «Чепсегленишкиннерни кончуг боттуу-биле дүжүрбээн шагда, тайбың туруп шыдавас».

ЕВРОПАДА ТАЙБЫҢНЫҢ БОЛГАШ АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУКТУҢ КАМГАЛАЛЫНДА

Европага тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту хандырар талазы-биле европа күрүнелериниң Варшава чөвүлел хуралы улустар аразының амгы байдалы-биле холбаалыг эң чугула айтырыгларны чугаалажып көрген. Чөвүлел хурал болза, чөвүлел хуралдың киржикчилери сес чурттарның аразында найырал, кады ажылдажылга болгаш кайы-кайызынга дузалажыр дугайында керээниң база керээниң киржикчилериниң кайы бирээзинге чепсектиг халдаашкын болган таварылгада дем каттыштырган камгалал талазы-биле оларның хүлээлгелериниң утказын тодаргайлаан. Сес күрүнелер чепсектиг күштерниң каттышкан командылалын тургузуп турар, ол чепсектиг күштерни ук командылалдың эргелелинге керээниң киржикчилериниң аразында дугуржулга ёзугаар тускайлап бээр. Чөвүлел хуралдың киржикчилери күрүнелер боттарының кызыгаарларының, девискээрлериниң дээп болбас чоруун магадылаар болгаш болдунуп болгу дег агрессиядан камгаланыышкынны хандырар дээш боттарының камгаланыр аргазын быжыглаарынга эргежок чугула өске-даа дугурушунган хемчеглерни алырын база шиитпирлээн.

Европага тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту хандырарынга Варшава чөвүлел хуралының кайы хире кайгамчык улуг ужур-дузалыг болганы анаа чугаалажып көрдүнген айтырыглардан-на илдең болуп турар. Тайбың, демократия лагериниң бүгү чурттарының парлалгазы чөвүлел хуралдың болгаш ооң шиитпирлериниң төөгүлүг ролюн бир эп-сеткил-биле онзаланыр демдеглеп турар. «Бүгү делегейниң улустарының караанын шии Варшава чөвүлел хуралынче угланган. Варшава чөвүлел хуралын чыылдырганы Совет Эвилелиниң болгаш Европаның өске-даа тайбыңга ынакшылдыг күрүнелериниң эргежок чугула хемчээ болуп турар. Чөвүлел хурал болза, Европага болгаш бүгү делегейге тайбыңны хандырарынга, а ол ышкаш анаа киришкен күрүнелерниң айыыл чок чоруунга онза чугула ужур-дузалыг болуп турар. Бүгү делегейниң тайбыңга ынакшылдыг улустары Варшава чөвүлел хуралынга байыр чедирип турар» деп Кыдаттың «Жэньминьжибао» солун бижээн.

Париж дугуржулгаларын күштүг болдуруп бадылаан таварылгада делегей байдалын база дагын чугаалажып көөрүнүң эргежок чугулазының дугайында дугуржуушкун европа чурттарының Москва чөвүлел хуралынга-ла чедип алдынган. Ам ындыг эргежок чугула чорук тургустунган. Париж дугуржулгалары күштүг болуп кирген, ол чорук барыын-герман милитаристер атомнуг чепсекти кириштир чепсегленишкиннерниң бүгү хевирлерин ап турар кадржаан армияны тургузарынче ажыы-биле кирер арганы оларга берген.

Барыын Германия кожазы чурттарга шуут айыыл болуп турар чепсегленишкиннерни эндере бүдүрер чорукту эгелээринге белеткенип турар. Америк болгаш англи журналистер Барыын Германияның калчаалыг дайын белеткелин демдеглеп турар. Май 20-ге чедир Боннга кол штабты тургузар болгаш чаа вермахтыда дээди командылал албан дужаалдарын томуйлаар деп Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң Боннда корреспондентизи Хорбах дыңнатган. Ооң-биле кады бүгү-ле улуг-улуг хоорайларга аныяктарны шериг албанынга келдирер талазы-биле бюроларны тургузуп турар. Барыын-герман армияның алыры америк боо-чепсек Пфальцеде шериг складтарында болгаш чепсек шенээр черлерде, а ол ышкаш Францияда, АКШ-та туруп турар. Эң чоок бүдүн чартык чылдың дургузунда америк эрге-чагыргалар 2,3 миллиард марк түңге аэродромнарны, казармаларны, чепсек шенээр черлерни, шериг складтарын болгаш оон-даа өскелерни тударын көрүп турар. Барыын Германияның чартык миллион кижи армиязының кезектерин ээлчег дайы-биле тургузуп таарыштырары тодаргайлатынган.

Барыын Германияда милитаризмниң катап төрүттүнүүшкүнү бүгү делегейде агрессчи күштерниң идепкейлиг чоруунуң күштелиишкини-биле капсырлажып турар. Мурнуу-Чөөн Азияда колонизаторларның (СЕАТО дээр) блогу тургустунган, Тайваньның районунда өнчүк-чөңгээлер үргүлчүлеп турар. Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн-чүктүң чурттарын агрессчи шериг блоктарынга киирер сорулга-биле ол чурттарга хамаарыштыр империалистерниң ыйыышкыны күштелип турар.

Ындыг байдалда демократтыг лагерьниң күрүнелери анаа олуруп шыдавас. Оларның хүлээлгези—боттарының айыыл чок чоруунче угланган хемчеглерни алыры болур. Ынчалзажок дайын сорулгаларынга агрессчи блоктарны тургузуп турар империалистиг күрүнелерден ылгаштыр, демократтыг лагерьниң чурттары болза, нитти-европаның айыыл чок чоруу дээш бүгү-нитти тайбыңны быжыглаар сорулга-биле найыралга болгаш кады ажылдажылгага үндезилетинген керээлиг харылзааларны тургузуп турар. Демократтыг сес күрүнелерниң аразынга найырал, кады ажылдажылга болгаш кайы-кайызынга дузалажыр дугайында керээни чарганы канчаарга-даа коллективтиг айыыл чок чоруктуң нитти-европа системазын тургузарының улам ыңайгы оралдажыышкыннарындан оларның быдааны болбайн турар. Харын Варшава чөвүлел хуралының киржикчилери коллективтиг айыыл чок чоруктуң нитти-европа системазы тургустунган таварылгада сес чурттарның керээзи бодунуң күжүн чидирер деп медеглээннер.

«Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын чымчадырынга, бүгү-нитти тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту деткииринге база быжыглаарынга сонуургалдыг чоруун илередип турар ындыг күрүнелерни болгаш күштерни Совет Эвилели деткип келген болгаш деткиир апаар» деп ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин Варшава чөвүлел хуралынга медеглээн. Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын чымчадырынче угланган ССРЭ-ниң күзел-чүткүлдериниң чайыннанчак үлегер-чижээ болза, чепсегленишкиннерни кызырар, атомнуг чепсекти хоругдаар, чаа дайынның айыылын чайладыр айтырыгларның талазы-биле Совет чазактың чаа саналдары болуп турар.

Варшава чөвүлел хуралының шиитпирлери тайбыңның болгаш улустарның айыыл чок чоруунуң идегелдиг чөленгизин тургузуп, олар тайбың болгаш социализм чурттарының улуг лагериниң күштериниң чаа сырый каттыжыышкынының дугайын херечилеп турар. «Бир эвес Европага тайбыңны үрей бээр болза, бир эвес империалистиг агрессорлар Европаның тайбыңга ынакшылдыг чурттарынга удур чаа дайынны өөскүде бээр болза, бистиң чазаавыс болгаш бистиң алды чүс миллион маадырлыг улузувус бистиң акы-дуңма чурттарывыстың чазактары-биле болгаш улустары-биле кады агрессияга удур эчис тиилелгеге чедир демиселди чорудар апаар» деп Кыдат Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң премьериниң оралакчызы болгаш национал камгалалдың министри Пын Дэхуай Варшава чөвүлел хуралынга чугаалаан.

Варшава чөвүлел хуралының шиитпирлери агрессчи бөлүктерниң аянынга таарышпазы билдингир. Ынчалзажок бүгү делегейниң ёзулуг демократтыг болгаш тайбыңга ынакшылдыг бүгү-ле күштери ол шиитпирлерни Европага тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынче угланган күчүлүг чепсек кылдыр көрүп турар.

А. ШАТИЛОВ.

Совет офицерлерни австри чазактың шаңнааны

ВЕНА. Май 13-те федералдыг канцлер Рааб эрткен чылдың июльда үерлээшкин үезинде австри улуска карак кызыл дузаламчы көргүскени дээш совет офицерлерниң бөлүүнге австри чазактың шаңналдарын тывысканын Венаның парлалгазы көскү черлерде дыңнадып турар.

Шаңнал тыпсыышкынының үезинде совет таладан ССРЭ-ниң Австрияда элчини болгаш Дээди Комиссары И. И. Ильичев, дээди Комиссарның оралакчылары В. М. Краскевич, генерал-лейтенант И. И. Бойков, генерал-майорлар В. М. Вавилов болгаш С. С. Черниченко олар олурушканнар.

Австри таладан иштики херектер министри Гельмер, федералдыг канцлерниң канцеляриязының харысалгалыг ажылдакчылары олурушканнар.

Совет офицерлерге шаңналдарны тыпсып тура канцлер Раабтың медеглээни болза:

«Федералдыг президентиниң өмүнезинден Австри республиканың шаңналын силерге дамчыдып бээрин онза өөрүшкүлүг болуушкун деп санап тур мен. Эрткен чылдагы халаптыг айыылды холбаштыр силер боттарыңар, силерниң шериглериңер-биле кады австри чонга кончуг улуг дузаламчыны көргүскен силер. Боттарыңарның күштериңерни харамнанмайн ядыы-түреңги кижилерниң амы-тынын, эт-херекгизин камгалап алырынга дузалашкан силер. Силерниң ажыл-чорудулгаңар дээш база силерниң күш-ажылыңар дээш шаңналдарны тыпсырын бодумнуң хүлээлгем деп санап тур мен».

Ооң соонда канцлер Рааб «Хүндүлелдиң улуг алдын демдээн» Тульнуң комендантызы полковник С. К. Георгиевскийге, «Хүндүлелдиң мөңгүн демдээн» капитан А. С. Панчукка, алдын демдектерни улуг лейтенантылар В. И. Ищенкога, В. Н. Кобозевке, Е. А. Смирновка, капитан А. В. Тихоновка тывыскан.

(СЭТА).

Совет эртемденнернин төлээлериниң Кыдатта келгенинге

ПЕКИН. КУР-нуң эртемнер академиязының чалааны-биле ССРЭ-ниң эртемнер академиязының оралакчы президентизи академик Бардин баштаан, Кыдатта чоруп турар совет эртемденнерниң төлээлери чоокта чаа Шанхайга чораан барган. Совет эртемденнер хоорайның эртем-шинчилел албан черлеринге, дээди өөредилге черлеринге, үлетпүр бүдүрүлгелерге, база ол ышкаш кедээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативтеринге чораан.

Шанхайга совет эртемденнер кыдат улуг революсчу демократ Сун Ят-сенниң чурттап турган бажыңынга, база кыдат литератураның классиги Лу Синьниң бажың музейинге, пионерлер ордузунга чорааннар, кыдат операның көргүзүүнге олурушканнар.

Совет эртемденнерниң төлээлериниң кежигүннери Шанхайга турганының үезинде хоорайның эртем бөлүктеринге металлургия, электри-прибор тудуушкунунуң теориязының дугайында, физиктиг болгаш химия эртемнериниң айтырыгларының дугайында, шенелде рефлекстер дугайында Павловтуң өөредииниң үндезиннериниң дугайында элээн хөй илеткелдерни номчааның «Гуанминжибао» солун дыңнадып турар.

(СЭТА).

◆

„Праганың чазы“ фестивальдың эгелээни

ПРАГА. Май 12-де Прагага, Бедржих Сметана залга «Праганың чазы» деп улустар аразының оңгу музыка фестивалының байырлыг ажыдыышкыны болган. Фестивальдың байырлыг ажыдыышкынынга республиканың президентизи Антонин Запотоцкий, Национал хуралдың даргазы Зденек Фирлингер болгаш өске-даа тускай кижилер киришкеннер.

«Праганың чазы» деп 1955 чылдың музыка фестивалында 15 чурттарның, оларның иштинде Совет Эвилелиниң, Кыдат Улус Республиканың, Францияның, Англияның, Герман Демократтыг Республиканың, Болгарияның, Барыын Германияның, Аргентинаның болгаш өске-даа чурттарның ыраажылары, хөгжүмчүлери болгаш нитти ыры бөлүктери киржип турар.

(СЭТА).

◆

Эртем чадаларын болгаш аттарын Албанияда доктаатканы

ТИРАНА. Эртем чадаларын болгаш аттарын доктаадыр болгаш чурттуң дээди өөредилге черлериниң болгаш эртем-шинчилел албан черлериниң чанынга аспирантураны организастаар дугайында Албанияның Улус Республиказының Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын парлалгага чарлаан. Эртемни болгаш культураны улам ыңай хөгжүдер сорулга-биле Албанияның Улус Республиказының Министрлер Чөвүлели эртемнерниң кандидады болгаш доктору деп эртем чадаларын, ынчаарга дээди өөредилге черлериниң болгаш эртем-шинчилел албан черлериниң чанынга ассистент, доцент, профессор, база ол ышкаш биче болгаш улуг эртем ажылдакчылары деп эртем аттарын доктаатканын доктаалда дыңнадып турар.

Бедик мергежилдиг эртем болгаш педагогика кадрларын белеткээриниң кол хевири болур аспирантураны Албанияның дээди өөредилге черлериниң болгаш эртем-шинчилел албан черлериниң чанынга база тургузарын доктаалда айтып турар.

(СЭТА).

◆

Кыдатта энергетика тудуушкуну

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары болза, бо чылдың дөрт айларында чылыг күжү-биле ажылдаар 10 станциялар болгаш 2 гидростанциялар, бедик вольтулуг 5 шугумнар болгаш дузалаар 2 станциялар тудуушкуну Кыдатта бир дугаар эгелээн.

(СЭТА).

◆

Тайбыңның делегей шаңналдарын тывысканы

ВЕНА. Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң секретариадының дыңнадып турары болза, тайбыңның делегей шаңналдарын тыпсырының талазы-биле жюри 1954 чылдың иштинде моон адаанда делегей шаңналдарын тыпсыр шиитпирни үндүрген:

Тайбыңның хүндүлүг шаңналын: Бел Бартокка (өлген соондагы) —бодунуң чогаалдары-биле улустар аразынга найыралдың хереэнге улуг салыышкынны киирген сураглыг венгр композитор;

Тайбыңның делегей шаңналын: Эдуард Эрриога —Францияның күрүне ажылдакчызы болгаш чогаалчызы, тайбыңның хереэнге салыышкыны дээш;

Жозе Де Кастрога —бразиль эртемден болгаш чогаалчы, тайбың хереэнге ооң салыышкыны дээш;

Йорс Ивенске—голланды кино режиссер, тайбыңның хереэнге ооң салыышкыны дээш;

Чезар Дзаваттинига —итальян кино режиссер, тайбыңның хереэнге ооң салыышкыны дээш.

(СЭТА).

ССРЭ-биле АКШ-тың шыдыраачыларының ам болур ужуражыышкыны

Эрткен чылын Нью-Йоркка Совет Эвилели биле АКШ-тың шыдыраачыларының команда ужуражыышкыны болганы билдингир.

Маргылдааларның доозулганының соонда совет шыдыраачылар АКШ-тың шыдыраачыларының командазын Нью-Йоркка болуп эрткен маргылдааларның негелдези ышкаш командаларның найыралдыг маргылдааларын чорудары-биле 1955 чылда Москвага чедип келирин чалааннар. Ол чалаашкынны америк шыдыраачылар хүлээп алганнар.

Ам үеде ССРЭ-ниң шыдыраа секциязы биле АКШ-тың шыдыраа федерациязы маргылдааны Москвага эрттирериниң хуусааларының дугайында дугуржулганы кылганнар.

ССРЭ биле АКШ-тың шыдыраачыларының маргылдаалары июнь 29-тан июль 8-ке чедир болуп эртер. Команда бүрүзүнүң составынга 8 кол, ийи кур киржикчилер кирип турар. Маргылдаа дөрт салыышкыннардан тургустунар. Ойнакчы бүрүзү бодунуң хөлүнге 4 салыышкыннарны ойнаар. Шупту 32 салыышкын болур.

АКШ-тың шыдыраа федерациязының дыңнадыын ёзугаар алырга, америк команданың составында (хөлдерниң чуруму-биле): гроссмейстер С. Решевский, делегей мастерлери Д. Бирн, А. Бисгайер, Л. Эванс, Р. Бирн, И. Горовиц, гроссмейстер И. Кэждэн, делегей мастери Г. Стейнер олар киргеннер. Команданың бирги кур ойнакчызынга мастер М. Павей бадылатырган. Ийиги кур ойнакчы мастерлер А. Кевин биле Шервинниң аразынга ужуражыышкынның үезинде тодаратынган турар.

ССРЭ-ниң шыдыраа секциязы совет шыдыраачыларның командазын дараазында составтыг кылдыр бадылаан: гроссмейстерлер М. Ботвинник, В. Смыслов, Д. Бронштейн, Е. Геллер, П. Керес, Т. Петросян, М. Тайманов, А. Котов, кур ойнакчылар — гроссмейстерлер И. Болеславский, Ю. Авербах.

(СЭТА).

Англияда ажыл соксадыышкынныг шимчээшкиннер

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң дыңнадып турары болза, автобус паркының каш хонук иштинде ажыл соксадып турар ажылчыннарының болгаш полицияның аразында улуг үскүлежиишкин Сингапурда болган. Ажылчыннар ажыл төлевирин бедидерин негеп турар.

Ажыл соксадыышкынын үзерин оралдашпышаан, компания полицияның дузазынга кирген, ажылчыннарга удур автобус паркының кирер эжииниң чанынга полицияларны тургузуп, карак чажы төгүлдүрер газты ажыглаан, ажылчыннарны дубинкалар-биле соккулаан. Ийи ажылчын аар балыгланган.

* * *

ЛОНДОН. Йоркширниң дагжыларының ажыл соксадыышкыны Англияда ийи неделяның дургузунда үргүлчүлеп турар. Ажыл соксадыышкынының изиг-түлүк үезинде аңаа 90 муң дагжылар киришкен. Англи парлалганың дыңнадыын ёзугаар алырга, ажыл соксадыышкыны кылганнар боттарының кол негелделерин хандырып алган болгаш ооң-биле холбаштыр келир неделяда ажылды катап үргүлчүлээр деп шиитпирлээннер.

Май 13-те Шотландияның шахталарынга ажыл төлевирин бедидерин негээн 1500 дагжылар ажыл соксадыышкыны чарлааннар.

(СЭТА).

Англияда соңгулда мурнунуң кампаниязы

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң дыңнадып турары болза, май 26-да болур парламенти соңгулдааларынга кандидаттар дешшидилгези Англияда эгелээн. Лейбористиг партия общиналар палатазының даргазы бадылатырар чаңгыс округтан аңгыда өске бүгү округтарга (оларның саны 630) боттарының кандидаттарын дешшидип турар. Консерваторлар либералдарның туружу эң быжыг болуп турар беш округтардан аңгыда бүгү округтарга боттары[illegible] кандидаттарын дешшидип турар. Либе[illegible]дар ам хиреде 104 кандидаттарны депш[illegible]кен.

Парлалганың дыңнадыы-биле алырга Коммунистиг партия 17 кандидаттарны дешшиткен.

(СЭТА).

Америк шериг базаларын тургузарынга япон улус удурланып турар

ПЕКИН. Япон радионуң дамчыдып турары болза, Кисарадзу (Циба префектура) хоорайның чону Кисарадзуга америк ужар-чүүл базаларының аэродромнарын калбартыр планнарга удурланып турар.

Ужар-чүүл базаларының девискээрин калбартыры ол черниң чонунуң амыдырал чурттаарының кол үндезини болуп турар далай тывыжынга улуг когаралды таварыштырар деп Кисарадзу хоорайның чону медеглеп турар.

Хоорайның 130 чону болгаш балык үлетпүрүнүң бөлүктериниң төлээлекчилери моон-биле холбаштыр япон парламентиже удурланыышкынның бижиин чорутканын дыңнадып турар. Бо янзылыг удурланыышкыннарны кедээ ажыл-агый болгаш ыяш ажылының министерствозунга, база ол ышкаш Японияның даштыкы херектер министерствозунга чоруткулаан.

(СЭТА).

Бразилияның чонунуң саны

МОНТЕВИДЕО. «Коррейо да Манья» солуннуң медээзи-биле алырга 1954 чылда Бразилияның чонунуң саны 55859 муң кижи болуп турар.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

ЧАГЫКЧЫЛАРГА

„Ш Ы Н“

солунну үзүктел чокка алыры-биле чагыдылганы узадыры чугула

Чагыдылганы хүлээп алырын, а ол ышкаш чагыдылганың хуусаазын узадырын харылзааның бүгү-ле конторалары, салбырлары, агентилери база почтальоннар чорудуп турар.

К О К Л Ю Ш

КОКЛЮШ — халдавырлыг аарыг. Ооң тывылдырыкчылары чараның микробтарның азырганчыг дамдыларынга туруп турар, олар аарыг кижиге чөдүл, азырыышкын, чугаалажыышкын үезинде агаар дамчыштыр чаштап халдаар. Бичии уруг коклюшту халдавырлыг агаар тынгаш азы аарыг кижиниң чараазы деггген ойнаар чүүлдерни болгаш өске-даа чүүлдерни алгаш халдадып ап болур.

Аарыг бичии уругга халдааның соонда 10—14 хонук эрткенде дүнеки бургаг чөдүл, сырыңгы тыптып, чамдыкта эът изии бээр. Ийи неделяда чөдүл улам-на күштелир болгаш хыжылааш чөдүлдүг тыртар аарыг апаар. Аарыг 6-дан 8 неделя чедир үргүлчүлээр. Хоочу кириишкини чоорту намдаар, а ооң соонда шуут соксай бээр.

Коклюш үезинде каданнаашкыннар туруп болур болгаш оларның эң-не айыылдыы — өкпеге дегдириишкин болур. Коклюш бичии уругнуң нерва системазын баксырадыр болгаш ооң организмин өске аарыгларга дээчел болдурар.

Бичии уругну коклюштан камгалаар төлээде, ону шын ашкарып-чемгерер, кижизидер, ооң организмин дадыктырар, чүге дээрге, кадык организм бүгү аарыгларга удур быжыг болур.

Ие бичии уругну чөдүлдүг уруглардан аңгылаар ужурлуг; уругну трамвайга, автобуска ап чорбас, ону кино, магазин база эдертпес херек, хөй аарыг кижилер чыглыр черлерге ап чорбас ужурлуг. Бичии уруг чөдүре бээри-билек эмчиге ону көргүзер. Коклюштан аараан уругну чайын-даа, кыжын-даа агаарга үндүрер ужурлуг. Өрээлди үргүлчү агаарладыр; өрээлди ел пес чүүлү-биле аштап-арыглаар, бичии уругну эптиг болгаш ээлдек ажаар, чөдүл үезинде ону бачымнатпас херек. Аарыг уругну үргүлчү болгаш шоолуг хөй эвес чемгерер, чөдүл соонда чемгерер болза улам эки. Аарыг уруг чиг кат-чимисти, ногааларны, каттарны чиир ужурлуг.

Коклюштан аараан уругну өске уруглардан доп-дораан аңгылаар херек.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдистериниң —3—88, харысалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кедээ ажыл-агый килдистериниң—3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтерияның —3—65.

ТС—01998. Культура эргелелиниң типографиязы.